

เอกสารและการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการเปรียบเทียบพฤติกรรมการทำงานกลุ่มของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่หกในโรงเรียนเขตเมืองกับเขตชนบทในจังหวัดเชียงรายนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและเสนอผลการศึกษาค้นคว้าเป็น 8 ตอน คือ

1. องค์ประกอบของกลุ่มหรือการทำงานกลุ่ม
2. ความหมายและลักษณะของการทำงานกลุ่ม
3. กระบวนการและขั้นตอนในการทำงานกลุ่ม
4. ทักษะการทำงานกลุ่มที่จำเป็นในการพัฒนาพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม
5. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521

และพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม ของนักเรียนในโรงเรียน

6. การเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่ม
7. โรงเรียนเขตเมืองกับชนบท
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

องค์ประกอบของกลุ่มหรือการทำงานกลุ่ม

โดยทั่วไปแล้วการที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน มีการรับรู้แบบเดียวกัน ระบับความสนใจใกล้เคียงกันและสามารถสื่อสารกันได้ก็เข้ามารวมกลุ่มกันเพื่อจะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้นยอมทำให้มีองค์ประกอบของกลุ่มที่สำคัญในการที่จะทำให้กิจกรรมที่ทำร่วมกันนั้นดำเนินไปได้ ซึ่งซินครา ไฮเบลล์และริชาร์ด วีเวอร์ (Hybels and Weaver อ้างโดย ทิศนา แชนมณีและคณะ 2528 : 8) ได้กล่าวไว้ว่าควรประกอบด้วย

ผู้นำ

สมาชิก

ลักษณะกลุ่ม และ
กระบวนการกลุ่ม

ผู้นำ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะส่งผลต่อกิจกรรมที่ทำร่วมกันของกลุ่ม โดยเฉพาะในด้านการทำงานร่วมกัน ทิศนา แชนมณีและคณะ (2528 : 8) ได้กล่าวว่า ผู้นำคือผู้ที่รวบรวมความต้องการของสมาชิก และต้องนำมารวบรวมให้เหมาะสม ผู้นำจะมีหน้าที่แตกต่างจากสมาชิกคนอื่น ๆ ในกลุ่ม เพราะเป็นผู้มีความสำคัญในการกำหนดจุดมุ่งหมาย การวางแผน การทำงาน ตลอดจนสัมฤทธิ์ผลการทำงานกลุ่ม นอกจากนี้ ทิศนา แชนมณี (2528) ยังได้ให้ความหมายของผู้นำไว้ว่า คือผู้ทำหน้าที่เป็นผู้นำกลุ่มให้สามารถทำงานให้บรรลุเป้าหมายหรือความต้องการของกลุ่มได้ การทำงานกลุ่มจะดำเนินไปได้ผลมากน้อยเพียงใด ส่วนหนึ่งจะขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้นำ หากกลุ่มใดมีผู้นำที่ดี กลุ่มนั้นย่อมมีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จมาก

คีท เดวิส (Keith Davis อ้างโดย ทิศนา แชนมณี และคณะ 2528 :

8 - 9) ได้กล่าวถึงลักษณะผู้นำตามที่ผู้ทำการวิจัยได้ว่าต้องประกอบด้วยลักษณะดังต่อไปนี้

1. เป็นผู้มีความรู้และสติปัญญาดี มีความสามารถในการทำความเข้าใจ และวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับงานได้ มีความสามารถไขภาษาสื่อความหมาย
2. มีบุคลิกภาพและมีความกว้างขวางในสังคม มีอารมณ์ สนใจกิจกรรมกว้างขวาง มีความมั่นใจ
3. มีแรงจูงใจภายในสูง คือเป็นผู้รู้จักตัวเอง มีความรับผิดชอบสูงที่จะทำงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ให้สำเร็จ เป็นผู้มีความสำเร็จ
4. มีทัศนคติที่ดีต่อการมีมนุษยสัมพันธ์ ต้องเข้าใจและเคารพสมาชิกด้วยกัน รู้จักความพอดีในการทำงาน รู้สภาวะจิตใจของสมาชิก

นอกจากนี้ วัชรวิ ทรัพย์มี (2519 : 22) ได้กล่าวถึงบทบาทและความสามารถของผู้นำในการที่จะทำให้ผลงานของกลุ่มมีประสิทธิภาพ ดังนี้คือ

1. ช่วยให้งานดำเนินไปด้วยดีบรรลุเป้าหมาย
2. สามารถดึงความรู้และประสบการณ์จากสมาชิกแต่ละคนมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่องานของกลุ่ม ให้สมาชิกแต่ละคนได้ทำงานที่ตนมีความถนัด และมีความสามารถและช่วยให้อุทิศตนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น
3. ช่วยสรุปการตัดสินใจหรือความคิดเห็นของกลุ่ม

4. ช่วยกระตุ้นให้งานรุดหน้าโดยไม่เสียเวลามากนัก
5. ประเมินผลงานของกลุ่มโดยสม่ำเสมอ

สมาชิก เป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งของกลุ่ม เมืองทอง แชนเมณี (2522 : 152 - 153) ได้กล่าวถึงบทบาทของสมาชิกไว้ 11 ประการ ดังนี้

1. สมาชิกยึดมั่นในอุดมการณ์ของกลุ่ม โดยปฏิบัติหน้าที่ของตนจนสุดความสามารถ
2. สมาชิกมีความภักดีต่อกลุ่ม ซึ่งแสดงออกโดยสมาชิกมีความซื่อตรงต่อกัน
3. สมาชิกยอมรับวัตถุประสงค์ของกลุ่มที่ช่วยกันกำหนดขึ้น
4. สมาชิกพยายามปรับค่านิยมและวัตถุประสงค์ให้กลมกลืนกัน
5. สมาชิกมีความไว้วางใจกัน
6. สมาชิกมีความสามารถที่จะทำงานเป็นกลุ่ม โดยสามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนได้เป็นอย่างดีไม่ว่าจะเป็นผู้นำหรือสมาชิกในกลุ่มก็ตาม
7. สมาชิกเชื่อมั่นในความสามารถของเพื่อนสมาชิก
8. สมาชิกพร้อมที่จะช่วยเหลือกันเสมอ
9. สมาชิกพยายามให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่กลุ่ม โดยเฉพาะข้อมูลที่สำคัญต่อการปฏิบัติงานของกลุ่ม
10. สมาชิกสนใจในข้อมูลที่เพื่อนสมาชิกนำมาให้
11. สมาชิกมีความมั่นใจในการตัดสินใจด้วยตัวเอง

วัลลภ ชัยพิพัฒน์ (2523 : 22 - 24) ได้กล่าวถึงบทบาทของสมาชิกกลุ่มว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการทำงานกลุ่ม โดยเฉพาะบทบาทที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มและงานของกลุ่ม ได้แก่ บทบาทที่มุ่งให้งานของกลุ่มสำเร็จ (Group task roles) และบทบาทที่มุ่งเสริมสร้างกลุ่มและให้กลุ่มสามารถดำเนินการต่อไปได้ (Group building and maintenance roles) ซึ่งสอดคล้องกับบทบาทของสมาชิกในกลุ่มที่ เบาวพา เคชะคุปต์ และทีศนา แชนเมณี (2522 : 124 - 126) ได้กล่าวไว้ว่า กลุ่มที่ประสบความสำเร็จคือกลุ่มที่สมาชิกสามารถอยู่รวมกันเป็นเวลานาน ๆ เพื่อทำงานให้บรรลุจุดหมายและเป็นกลุ่มที่สมาชิกแสดงบทบาทเกี่ยวกับการทำงาน (Task Function) และบทบาทในการรวมกลุ่ม (Maintenance Function) ได้ทั้งสองอย่าง ซึ่งประกอบด้วยพฤติกรรมในการแสดงบทบาทต่าง ๆ ดังนี้

บทบาทเกี่ยวกับการทำงาน หรือบทบาทที่มุ่งให้งานของกลุ่มสำเร็จ ได้แก่

1. ผู้ริเริ่ม ผู้มีส่วนร่วม เป็นผู้เสนอความคิดหรือวิธีการใหม่ ๆ ในการพิจารณาปัญหาหรือจุดมุ่งหมายของกลุ่ม
 2. ผู้แสวงหาข้อมูลหรือความคิดเห็นเป็นผู้ตามคำถามเพื่อความกระจ่าง หรือเพื่อให้ได้ข้อมูล ข้อเท็จจริงต่าง ๆ มาใช้ในการแก้ปัญหาของกลุ่ม
 3. ผู้ให้ข้อมูลหรือข้อคิดเห็น เป็นผู้ให้ข้อมูล ข้อเท็จจริง หรือข้อสรุปต่าง ๆ
 4. ผู้ชี้แจงแสดงเหตุผล เป็นผู้ให้รายละเอียดต่าง ๆ โดยการให้ตัวอย่างหรือให้ความหมาย
 5. ผู้บอกกล่าว ผู้สรุป ผู้ประเมินผล เป็นผู้คอยบอกให้ทราบว่า กลุ่มทำงานไปถึงไหน โดยสรุปสิ่งที่ได้ทำไปแล้ว พยายามประเมินความก้าวหน้าของกลุ่ม ถาถึงความสำเร็จของกลุ่ม การปฏิบัติงาน เหตุผลข้อเท็จจริง
 6. ผู้กำหนดมาตรฐาน เป็นผู้กำหนดมาตรฐานที่กลุ่มพยายามจะก้าวไปถึง พยายามคาดการณ์และทดสอบผลงานของกลุ่มล่วงหน้า
 7. ผู้ปฏิบัติกร เป็นผู้ช่วยให้กลุ่มบรรลุจุดมุ่งหมายที่ต้องการได้ง่ายเข้าโดยการกระทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อกลุ่ม
- บทบาทในการรวมกลุ่ม หรือบทบาทที่มุ่งเสริมสร้างกลุ่มและให้กลุ่มสามารถดำเนินการต่อไปได้ ได้แก่
8. ผู้สนับสนุน ผู้กระตุ้น เป็นผู้ที่ยกยอกระตุ้นให้ใคร ๆ มีส่วนร่วมให้ข้อเสนอแนะ รับฟังความคิดเห็น ให้คำชมเชยในเวลาอันเหมาะสม
 9. ผู้ควบคุมการสนทนาหรือผู้อำนวยความสะดวก
 10. ผู้ประสานงานหรือผู้ประนีประนอม เป็นผู้คอยไกล่เกลี่ยเมื่อสมาชิกเกิดความคิดเห็นขัดแย้งกัน หรือกลุ่มเกิดความทึงเครียด
 11. ผู้สังเกตการณ์ และให้คำติชม เป็นผู้ที่ยกยอสังเกตและบอกให้กลุ่มทราบถึงการรับรู้ ปฏิกริยา ความรู้สึกที่มีต่อกระบวนการกลุ่ม เพื่อให้ประเมินประสิทธิภาพการทำงานร่วมกัน
 12. ผู้ผ่อนคลายความตึงเครียด เป็นผู้พยายามสร้างอารมณ์ขันในเวลาที่ยุติกันถึงเครียด และมีอารมณ์ขันแก่กันรุนแรงขึ้น ช่วยรักษามรรยาภาศิในการทำงานของกลุ่ม

สมาชิกกลุ่มเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของกลุ่ม ซึ่งทศนา แชนมณี (2528 : 365) กล่าวว่า สมาชิกกลุ่มที่ดีย่อมมีผลต่อการดำเนินงานของกลุ่มมาก หากกลุ่มใดมีสมาชิกที่มีคุณสมบัติ เอื้ออำนวยต่อการทำงาน : กลุ่มนั้นย่อมมีแนวโน้มที่จะได้รับความสำเร็จมาก และได้รวบรวม คุณสมบัติของสมาชิกกลุ่มที่ดีโดยทั่ว ๆ ไปไว้ดังนี้

1. มีความเข้าใจและกระตือรือร้นที่จะทำงาน
2. มีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของสมาชิกกลุ่มที่ดี รู้ว่าตนควรจะทำอะไรบ้างที่จะเอื้ออำนวยต่อการทำงานให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี
3. มีความรับผิดชอบในภาระหน้าที่ของตน
4. มีลักษณะของความเป็นประชาธิปไตย กล่าวคือเป็นผู้มีใจกว้างยอมรับฟังและพิจารณาความคิดเห็นของผู้อื่น รู้จักใช้เหตุผลในการตัดสินใจ มีความเคารพผู้อื่น และยอมรับมติของกลุ่ม
5. ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนจนเกินไป เพราะการปฏิบัติงานทั้งหลายอาจเกิดความเอนเอียง ไม่เป็นไปตามหลักเหตุผลที่สมควร ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาในกลุ่มได้ สมาชิกกลุ่มที่ดีควรเป็นผู้รู้จักสามประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวมเข้าด้วยกัน มิใช่ทำเพื่อประโยชน์คนแก่เพียงฝ่ายเดียว

กล่าวโดยสรุปแล้วบุคคลที่เข้ามารวมกลุ่มกันทั้งผู้นำและสมาชิกกลุ่มต่างก็เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของกันและกันในการที่จะทำให้กลุ่มสามารถดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ไปได้และบรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย เพราะผู้นำเป็นผู้ที่มีหน้าที่พิเศษไปจากสมาชิกกลุ่มคนอื่น ๆ มีความสำคัญในการกำหนดจุดมุ่งหมาย การวางแผนงาน และสัมฤทธิ์ผลของกรทำงานกลุ่ม ผู้นำจึงต้องมีความสามารถในการทำความเข้าใจและวิเคราะห์ปัญหา การใช้ภาษาสื่อความหมาย มีวิภาวะทางอารมณ์ มีแรงจูงใจ และมีมนุษยสัมพันธ์ดี รวมทั้งมีบทบาทที่จะช่วยให้งานดำเนินไปด้วยดีจนบรรลุผล โดยการกระตุ้นและดึงความรู้และประสบการณ์จากสมาชิกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ ตลอดจนช่วยสรุปความคิดเห็นของกลุ่ม ประเมินผลงานของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ แต่ในขณะเดียวกันผู้นำก็เป็นสมาชิกคนหนึ่งของกลุ่มจึงต้องมีความเข้าใจในบทบาทของสมาชิกกลุ่ม และมีคุณสมบัติของสมาชิกกลุ่มที่ดีเช่นเดียวกับสมาชิกกลุ่มคนอื่น ๆ กล่าวคือ ควรมีบทบาทในการทำงานและบทบาทในการรวมกลุ่ม รวมทั้งมีความสนใจ กระตือรือร้นในการทำงาน เข้าใจบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติงาน มีความรับผิดชอบ มีความเป็นประชาธิปไตย ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

เคารพสมาชิกกลุ่มคนอื่น ๆ และไม่มุ่งหวังแค่ประโยชน์ส่วนตนจนละเลยประโยชน์ของส่วนรวม ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งทั้งผู้นำและสมาชิกกลุ่มทุกคนจำเป็นต้องมีและสามารถปฏิบัติได้ เพราะเหตุว่าสมาชิกกลุ่มทุกคนมีโอกาสที่จะแสดงบทบาททั้งผู้นำและผู้ตามในเวลาและโอกาสที่แตกต่างกันไป ในบางขณะอาจจะมียบทบาทเป็นผู้นำหรือหัวหน้ากลุ่ม และในบางขณะก็มียบทบาทเป็นผู้ตามคือสมาชิกกลุ่ม ดังนั้นบุคคลที่มีคุณค่าของกลุ่มจึงควรมีลักษณะและบทบาทที่เหมาะสมทั้งผู้นำและสมาชิก

ลักษณะของกลุ่ม เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งซึ่ง ทิศนา แชนมณีและคณะ (2528 : 10 - 11) ได้รวบรวมไว้ดังนี้

ลักษณะของกลุ่ม เป็นองค์ประกอบภายนอกซึ่งได้แก่ขนาดของกลุ่มที่เหมาะสม การจัดที่นั่งและที่ว่าง

ขนาดของกลุ่ม เอ.เค.ซี ออตกาเวย์ (Ottaway 1966 : 7) กล่าวว่ากลุ่มควรมีขนาดเล็ก เพราะจะช่วยให้สมาชิกมีโอกาสแสดงออกอย่างเป็นอิสระโดยทั่วถึง จำนวนสมาชิกใหญ่ที่สุดประมาณ 12 คนไม่ควรเกิน 15 คน อเล็กซานเดอร์ แฮร์ (Hare, quoted in Deighton 1971 : 225) ได้รวบรวมงานวิจัยของนักสังคมวิทยาเกี่ยวกับขนาดของกลุ่มพบว่า กลุ่มที่มีขนาดพอเหมาะควรมีประมาณ 5 คน เพราะถ้ามีจำนวนมากกว่านี้ อาจทำให้กลุ่มแตกแยกง่ายขึ้น เนื่องจากมีเพียง 2-3 คนเท่านั้นที่แสดงบทบาทในกลุ่ม ส่วนสมาชิกที่เหลือไม่มีบทบาทหรือมีส่วนร่วมน้อย

กล่าวโดยสรุปขนาดของกลุ่มที่พอเหมาะจะช่วยให้การทำงานเป็นไปด้วยดีควรเป็นกลุ่มขนาดเล็กประมาณ 5-15 คน โดยผู้สอนเป็นผู้กำหนดขนาดของกลุ่ม ให้เหมาะสมกับเนื้อเรื่องกิจกรรมและอุปกรณ์เป็นหลัก

การจัดที่นั่งและที่ว่าง เพื่อให้สมาชิกในกลุ่มมีการปฏิสัมพันธ์กันอย่างดีและเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนรู้สึกสบายเวลาแสดงออก เบอร์นาร์ท สไตเนอร์ (Stienzer quoted in Deighton 1971 : 226) พบว่าสมาชิกจะพอใจและสบายใจที่จะมีปฏิสัมพันธ์ในกลุ่มที่สมาชิกสามารถมองเห็นและได้ยินทุก ๆ คนโดยทั่วถึง ถ้าต้องการให้สมาชิกมีส่วนร่วมและมีปฏิสัมพันธ์สูง ผู้นำกลุ่มควรจัดให้สมาชิกที่พูดมากนั่งตรงข้ามกับสมาชิกที่เงยบเฉย และจัดให้คนที่ชอบพูดขาดการอภิปรายนั่งคิด ๆ กัน นอกจากนี้เครอล โทมัส (Thomas 1972 : 1873 - A) ทำการวิจัยเกี่ยวกับการจัดที่นั่งและที่ว่างในการอภิปรายกลุ่ม พบว่า

1. ถ้าให้สมาชิกจำนวน 5 คน นั่งเป็นรูปวงกลม สมาชิกจะมีความพอใจมาก เพราะสามารถมองเห็นกันอย่างชัดเจน

2. ถ้ากำหนดให้สมาชิกนั่งไกล ๆ กันประมาณ 2 เมตร สมาชิกจะมีความเป็นกันเอง รู้สึกอบอุ่นและสบายใจกว่าที่กำหนดให้นั่งห่างกัน ซึ่งก่อให้เกิดความห่างเหินเป็นศัตรูกัน และทำให้การสื่อสารมีอุปสรรค

3. การจัดกลุ่มเป็นรูปวงกลมและการกำหนดให้สมาชิกนั่งไกล ๆ กัน สมาชิกจะร่วมกันในการทำงานเป็นอย่างดี

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าการจัดที่นั่งและที่ว่างมีความสำคัญยิ่งต่อการทำงานกลุ่ม ควรจัดให้เป็นลักษณะวงกลม และควรให้สมาชิกนั่งไกล ๆ กัน เพื่อช่วยให้สมาชิกสบายใจ และสามารถร่วมทำงานใกล้ชิดควบและมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างทั่วถึง

✓ ธรรมชาติของกลุ่ม เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้กลุ่มสามารถดำเนินการไปได้ คาร์เตอร์ วิ กูค (Good 1973 : 268) ได้กล่าวว่า ธรรมชาติของกลุ่มหมายถึงรูปแบบของการปฏิสัมพันธ์กันในกลุ่ม หรือวิถีดำเนินงานกลุ่ม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดซึ่งลักษณะสำคัญของกลุ่มที่ทำให้เกิดกระบวนการกลุ่มมีดังนี้

1. มีจุดหมายหมายร่วมกัน ✓
2. มีการปฏิสัมพันธ์กันโดยการสื่อสารความหมาย ✓
3. สมาชิกต้องกระทำกิจกรรม เพื่อให้กลุ่มบรรลุจุดหมายที่วางไว้ ✓
4. มีความคิดในแนวที่ร่วมกัน ✓
5. มีการร่วมกันตัดสินใจในรูปของกลุ่ม ✓
6. ยึดมั่นในหน้าที่ของกลุ่มอย่างแข็งขัน ✓

✓ ทิศนา แชนมณี และคณะ (2528 : 11) กล่าวถึงกระบวนการกลุ่มว่ากระบวนการกลุ่มคือกระบวนการทำงานของกลุ่มนั่นเอง ซึ่งหมายถึงความพยายามในการทำงานของสมาชิกตามหน้าที่ของแต่ละคนที่มีอยู่ เพื่อให้บรรลุจุดหมายที่ต้องการในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม สมาชิกของกลุ่มจะมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน สมาชิกจะท่องเที่ยวเหตุผล สติปัญญา ความคิดสร้างสรรค์ การอภิปรายความร่วมมือ มีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่ม ดังนั้นบุคคลจึงมีความเจริญงอกงาม มีการแก้ปัญหา มีการร่วมมือกัน สิ่งเหล่านี้เป็นกระบวนการที่จะช่วยให้กลุ่มบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

กลุ่มใดก็ตามเมื่อมีองค์ประกอบของกลุ่มท่านอื่น ๆ ก็ คือผู้นำที่ดี มีสมาชิกที่ดี มีความสามารถตามบทบาทหน้าที่ของตน ลักษณะของกลุ่มมีความเหมาะสม แกะไขข้อขัดแย้งภายในกลุ่ม ซึ่งเรียกว่าการปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่มหรือกระบวนการกลุ่มไม่เหมาะสมแล้ว ปัญหาต่าง ๆ ก็อาจจะเกิดขึ้นภายในกลุ่มได้ง่าย เป็นคนว่ากลุ่ม ๆ หนึ่งขาดการตั้งจุดมุ่งหมายในการทำกิจกรรมร่วมกัน สมาชิกกลุ่มไม่เข้าใจจุดมุ่งหมายของกิจกรรมนั้นว่าทำเพื่ออะไร ต่างคนต่างทำไปคนละทิศคนละทาง ไม่มีการสื่อความหมาย เพื่อความเข้าใจซึ่งกันและกัน หรือมีในลักษณะที่ไม่เหมาะสม แนวคิดการทำกิจกรรมของสมาชิกกลุ่มจึงอาจเกิดการแตกแยก ผลที่สุกนอกจากกิจกรรมของกลุ่มนั้นจะไม่ประสบผลสำเร็จแล้ว อาจจะมีปัญหาหรือความขัดแย้งระหว่างสมาชิกกลุ่มขึ้นมา และกลุ่มอาจจะเกิดการแตกแยกได้ กระบวนการกลุ่มจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งอีกประการหนึ่ง

ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ชัดเจนว่า องค์ประกอบของกลุ่มหรือองค์ประกอบในการทำงานกลุ่มมี 2 ประการหลักคือ

1. องค์ประกอบภายในกลุ่ม ได้แก่
 - 1.1 ผู้นำกลุ่มหรือหัวหน้ากลุ่ม
 - 1.2 สมาชิกกลุ่ม
 - 1.3 กระบวนการกลุ่ม หรือกระบวนการทำงานของกลุ่ม
2. องค์ประกอบภายนอกกลุ่ม ได้แก่
 - 2.1 ขนาดของกลุ่ม
 - 2.2 การจัดที่นั่งและที่ว่าง

องค์ประกอบเหล่านี้จะสามารถทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จหรือประสบผลสำเร็จได้โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มจะประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความเหมาะสมขององค์ประกอบเหล่านี้ว่าเหมาะสมมากน้อยเพียงใดอีกประการหนึ่งด้วย

ความหมายและลักษณะของการทำงานกลุ่ม

ได้มีผู้ให้ความหมายและลักษณะของการทำงานกลุ่มไว้ในแนวเดียวกันดังนี้ สมชาย นวรัตน์ (2521 : 777) กล่าวว่า การทำงานเป็นกลุ่มหมายถึงกลุ่มบุคคลที่เข้ามาช่วยกันในการปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่งตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

วันชัย ศุภนคร (2520 : 4) กล่าวว่า การทำงานกลุ่มหมายถึงการทำงานของคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ทำงานร่วมกันโดยมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน ทั้งนี้โดยมักจะมีการรับรู้แบบเดียวกัน เมื่อพบเห็นสิ่งใ้ใดมักจะเกิดความเข้าใจหรือมีปฏิกิริยาในทำนองเดียวกัน มีระดับความสนใจใกล้เคียงกัน มีความรู้ความสามารถสติปัญญาเท่าเทียมกัน สามารถพูดกันรู้เรื่อง เข้าใจกัน

นอกจากนี้สมชาย นวาทัน (2521 : 777) ยังได้กล่าวเน้นถึงลักษณะของการทำงานเป็นกลุ่มว่า จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้เข้ามาปฏิบัติงานร่วมกันแต่ละคนจะต้องรับรู้และเข้าใจในวัตถุประสงค์ตลอดจนการแบ่งภาระหน้าที่และความรับผิดชอบ ข้อตกลงต่าง ๆ ของกลุ่มในการปฏิบัติงานร่วมกันอย่างแจ่มชัด

บุญทัน คอกไชยสง (2525 : 14) ได้กล่าวถึงลักษณะของการทำงานกลุ่ม หรืออีกนัยหนึ่งคือการทำงานร่วมกันโดยทั่ว ๆ ไปว่า การทำงานร่วมกันไม่ว่าในระดับไหนนั้นคือการเปิดใจ ทำจิตใจให้เป็นกันเอง โดยการกำหนดเป้าหมายรวม เป้าหมายรองแล้วปฏิบัติตามเป้าหมายที่กำหนดร่วมกัน เพื่อความเจริญก้าวหน้า

ทิศนา แชนมณี (2528 : 343 - 344) ได้กล่าวถึงความหมายและลักษณะของการทำงานกลุ่มไว้อย่างชัดเจน ดังนี้

การทำงานกลุ่ม หมายถึงการที่กลุ่มบุคคลเข้ามาร่วมกันปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยมีเป้าหมายร่วมกัน และทุกคนในกลุ่มมีบทบาทในการช่วยดำเนินงานของกลุ่ม มีการติดต่อสื่อสารและประสานงานกันเพื่อให้งานบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย เพื่อประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม

ลักษณะการทำงานกลุ่ม ประกอบด้วย

1. การมีเป้าหมายร่วมกัน กล่าวคือบุคคลที่มาาร่วมกันนั้น จะต้องมิตฤประสงค์ในการมารวมกลุ่มร่วมกันคือจะต้องมีการรับรู้และเข้าใจในเป้าหมายร่วมกันว่าจะทำอะไรให้เป็นผลสำเร็จ
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน กล่าวคือ บุคคลที่มาาร่วมกลุ่มจำเป็นต้องมีบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานของกลุ่มในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง
3. การติดต่อสื่อสารกันในกลุ่ม กล่าวคือบุคคลร่วกลุ่มนั้นจะต้องมีการสื่อความหมายต่อกันและกัน เพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจในการทำงานร่วมกัน

4. การร่วมมือประสานงานกันในกลุ่ม กล่าวคือบุคคลในกลุ่มจำเป็นต้องมีการประสานงานกัน เพื่อให้งานของกลุ่มสำเร็จ

5. การมีผลประโยชน์ร่วมกัน ได้แก่การจัดสรรผลตอบแทนซึ่งกลุ่มจะได้รับจากการทำงานร่วมกัน

การรวมกลุ่มโดยที่ชาติปัจเจกปัจเจกหนึ่งทีกล่าวนำแล้ว กล่าวได้ว่าการรวมกลุ่มนั้นไม่ใช่การรวมกลุ่มในลักษณะของการทำงานเป็นกลุ่ม ถือว่าเป็นการรวมกลุ่มกันธรรมดา (ทิตานา แชนนดี 2528 : 343)

สรุปได้ว่า ความหมายของการทำงานกลุ่มคือ การที่กลุ่มบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปที่มีส่วนใหญ่มักจะมีความรู้ความสามารถ สติปัญญา ระบับความสนใจใกล้เคียงกัน มีความเข้าใจกัน และมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันเข้ามารวมกันปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่งโดยมีเป้าหมายร่วมกัน และทุกคนในกลุ่มมีบทบาทในการช่วยดำเนินงานของกลุ่ม มีการติดต่อสื่อสารและประสานงานกัน เพื่อให้งานบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายเพื่อประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม

ทั้งนี้การทำงานกลุ่มจึงมีลักษณะของการปฏิบัติร่วมกันตั้งแต่การตั้ง เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ การรับรู้และเข้าใจเป้าหมาย การดำเนินงาน การติดต่อสื่อสาร การประสานงาน ตลอดจนการจัดสรรผลตอบแทนหรือการมีผลประโยชน์ในการทำงาน หากกลุ่มขาดการปฏิบัติร่วมกันในลักษณะใดลักษณะหนึ่งแล้ว ถือว่ากลุ่มนั้นเป็นกลุ่มที่เข้ามารวมกันธรรมดาไม่มีลักษณะของการทำงานเป็นกลุ่มอย่างแท้จริง

กระบวนการและขั้นตอนในการทำงานกลุ่ม

จากความหมายและลักษณะ ของการทำงานกลุ่มที่กล่าวมา ทำให้มองเห็นได้ชัดว่าในการทำงานกลุ่มนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้เข้ามามีปฏิสัมพันธ์กันแต่ละคนทั้งหัวหน้ากลุ่มและสมาชิกกลุ่ม ต้องเข้าใจจุดมุ่งหมายของงาน ตลอดจนภาระหน้าที่และข้อตกลงต่าง ๆ ของกลุ่มอย่างชัดเจน มีความรับผิดชอบต่อการดำเนินงานของกลุ่มร่วมกัน เพื่อให้กลุ่มก้าวหน้าและประสบผลสำเร็จในที่สุด ดังนั้นการทำงานกลุ่มจึงเป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนในการปฏิบัติ ขั้นตอนสำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้งานสำเร็จ บรรลุตามจุดมุ่งหมายคือการให้สมาชิกกลุ่มได้รับรู้และเข้าใจจุดมุ่งหมายของงานซึ่งสมาชิกกลุ่มได้ร่วมกันตั้งขึ้นมา เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการทำงานและไม่วุ่นวายสับสน

นอกจากนี้ได้มีผู้กล่าวว่าขั้นตอนการทำงานโดยกระบวนการกลุ่มนั้นมีอยู่ 6 ขั้นตอนด้วยกัน คือ

1. ตั้งความมุ่งหมายร่วมกัน
 2. อภิปรายร่วมกัน คือการแสดงความคิดเห็นร่วมกันเพื่อวางแผนการดำเนินงานตามจุดมุ่งหมาย นโยบาย การจัดเตรียมการดำเนินการ การประสานงานและอื่น ๆ
- สำหรับการอภิปรายร่วมกันนี้ จะต้องมียุานำ ซึ่งจะช่วยให้กลุ่มได้ออกความคิดเห็น
3. การตัดสินใจร่วมกัน ภายหลังจากได้แสดงเหตุผล ความเห็น เพื่อหาข้อสรุปหรือทางเลือกที่เหมาะสม ถูกต้อง และจะนำไปปฏิบัติได้โดยสอดคล้องกับนโยบายและเป้าหมายที่ตั้งไว้
 4. ขั้นตอนการดำเนินการร่วมกัน เป็นขั้นที่สมาชิกทั้งหลายมีหน้าที่ปฏิบัติตามข้อตกลงที่สมาชิกร่วมกันตัดสินใจ หรือร่วมกันกำหนดขึ้นในขั้นที่แล้วมา
 5. ขั้นประเมินผลงานร่วมกัน เพื่อตัดสินว่าผลการดำเนินงานหรือการปฏิบัติการในขั้นที่แล้วนี้มีความก้าวหน้าไปเพียงใด สามารถทำตามข้อตกลง หรือตามแผนที่ได้ช่วยกันกำหนดไปแล้วหรือไม่เพียงใด จะช่วยให้กลุ่มได้ทราบว่าการดำเนินงานมีช่องโหว่ ที่ใด นอกจากนี้ยังช่วยให้กลุ่มได้ปรับปรุงแก้ไขกระบวนการทำงานได้
 6. ขั้นตั้งความมุ่งหมายร่วมกันใหม่ เป็นผลต่อเนื่องมาจากขั้นประเมินผลร่วมกัน ซึ่งผลการประเมินจะทำให้ทราบว่าจุดมุ่งหมายในการทำงานของกลุ่มที่ได้ร่วมกันตั้งเอาไว้เนี่ย อยู่ในวิสัยที่จะปฏิบัติได้หรือไม่เพียงใด จะได้ร่วมกันแก้ไข ปรับปรุงจุดมุ่งหมายเสียใหม่ให้สามารถดำเนินการได้ (วันชัย ศุภนคร 2520 : 4 - 5)
- ณัฐคนัย อินทรสุขศรี (2526 : 45 - 47) ได้กล่าวถึงกระบวนการทำงานกลุ่มอย่างมีระบบและแบบแผนในลักษณะต่อเนื่อง ที่เรียกว่ากระบวนการพัฒนาและเสริมสร้างทีมงาน ซึ่งก็คือกระบวนการและขั้นตอนในการทำงานกลุ่มนั่นเอง กระบวนการประกอบด้วยขั้นตอนใหญ่ ๆ 5 ขั้นตอน พอสรุปได้ดังนี้
1. วิเคราะห์และวินิจฉัยเบื้องต้น การวิเคราะห์พิจารณาถึงเรื่องต่าง ๆ ดังนี้
 - 1.1 เราคาดหวังอะไรจากการรวมกลุ่มทำงาน
 - 1.2 การทำงานแต่ละขั้นหลังกิจกรรมกลุ่มแต่ละอย่างจะต้องใช้เวลาเท่าไร
 - 1.3 สมาชิกกลุ่มมีลักษณะอย่างไร จุดอ่อน จุดแข็ง ความสามารถเฉพาะด้าน

ของสมาชิก ความสัมพันธ์ ความเชื่อถือที่เหมือนกัน ซึ่งเป็นที่ยอมรับว่าสิ่งเหล่านี้ไม่เท่ากันในบุคคลแต่ละคน

1.4 จะทำอย่างไรให้งานที่ทำเป็นกลุ่มออกมาให้ดีกว่าที่เป็นอยู่

1.5 อะไรคือปัญหาและอุปสรรคในการทำงานกลุ่ม

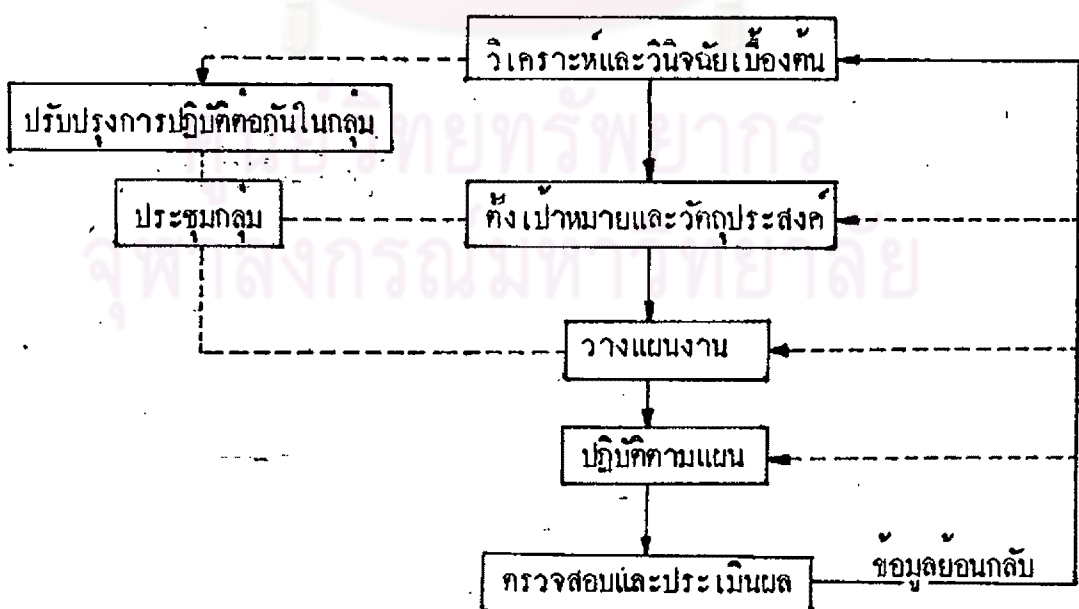
2. ทั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ มีการประชุมร่วมกัน ทุกคนต้องเข้าใจในเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของงานกลุ่มเป็นอย่างดี เป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่กลุ่มตั้งขึ้นมาต้องแน่นอนและเด่นชัด

3. วางแผนงาน โดยให้สอดคล้องกับเป้าหมายที่ตั้งไว้รวมถึงเวลาที่กำหนด และสมาชิกทุกคนจะต้องทำตามแผนที่วางไว้ร่วมกัน

4. ปฏิบัติการตามแผน ทั้งผู้นำและสมาชิกต้องใกล้ชิดกันเพื่อความคล่องตัวและสามารถช่วยกันแก้ปัญหาได้ การจูงใจและการปรับปรุงพฤติกรรมต่าง ๆ ระหว่างสมาชิกกลุ่มและผู้นำต้องถูกนำมาใช้ให้ทุกคนรู้ในบทบาทและความคาดหวังของกลุ่ม

5. ความคุม ตรวจสอบและประเมินผล ซึ่งต้องทำโดยละเอียดและประเมินผลว่างานที่กลุ่มปฏิบัตินั้นได้ผลตามเป้าหมายหรือไม่ ถ้าไม่ได้ผลผู้นำกลุ่มพึงศึกษย้อนกลับไปยังขั้นตอนแรก ๆ เพื่อควางงานให้มีอุปสรรคอยู่ที่ช่วงใด และแก้ไขโดยทันที

กระบวนการเขียนเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

ทัศนคติ (2528 : 380 - 389) โค้ดกล่าวไว้อย่างละเอียดถึงกระบวนการทำงานที่คือขั้นตอนและวิธีการในการดำเนินงาน ซึ่งพอสรุปได้ว่ากระบวนการที่จำเป็นในการทำงานเป็นกลุ่มควรประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ ๆ 4 ขั้นตอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การกำหนดจุดมุ่งหมายในการทำงาน งานขั้นแรกที่ผู้นำกลุ่มและสมาชิกพึงกระทำในการเริ่มงานร่วมกันคือ ผู้นำและสมาชิกควรจะได้ช่วยกันวางจุดมุ่งหมายในการทำงานให้ชัดเจน และตรวจสอบว่าทุกคนเข้าใจตรงกันก่อนลงมือปฏิบัติงาน

2. การวางแผน หมายถึงการคิดและตัดสินใจในปัจจุบันถึงสิ่งที่จะทำในอนาคตว่า จะทำอะไร จะทำอย่างไร มีทรัพยากรที่จำเป็นจะใช้อะไรบ้าง เพื่อให้งานที่ต้องการจะทำบรรลุผลสำเร็จ การวางแผนงานเป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็นสำหรับกลุ่มเปรียบเทียบเช่นทัศนคติทางให้กลุ่มเดินไปสู่เป้าหมายอย่างพร้อมเพรียงกัน ขั้นตอนที่จำเป็นในการวางแผนงานของกลุ่มโดยทั่วไปได้แก่

- 2.1 การแสวงหาและรวบรวมข้อมูลที่จำเป็น
- 2.2 การวางจุดมุ่งหมายในการทำงาน
- 2.3 การหาวิธีการและกำหนดขั้นตอนในการทำงาน
- 2.4 การกำหนดแผนการปฏิบัติ
- 2.5 การแบ่งงานและมอบหมายงาน
- 2.6 การเตรียมการเรื่องการประชุมงาน
- 2.7 การกำหนดวิธีการแก้ไขปัญหาไว้ล่วงหน้า

3. การปฏิบัติงานตามแผน ในขั้นนี้สมาชิกแต่ละคนของกลุ่มลงมือทำงานตามหน้าที่รับผิดชอบของตนรวมทั้งการดูแลให้งานเป็นไปตามแผนที่ตกลงกันไว้ ซึ่งประกอบด้วย

3.1 การติดตามงานเพื่อให้ทราบว่ามีใครทำอะไรไปแล้วเพียงใด เป็นไปตามแผนหรือไม่

3.2 การจูงใจให้ผู้ร่วมงานมีกำลังใจทำงาน สร้างความร่วมมือร่วมใจให้เกิดขึ้นในการทำงาน

3.3 การให้คำปรึกษาแนะนำ

3.4 การเสริมสร้างความรู้ความสามารถของผู้ร่วมงาน เป็นเรื่องทีกลุ่ม/หัวหน้ากลุ่มควรดูแลสนับสนุนในรูปแบบต่าง ๆ ตามความเหมาะสม

3.5 การประสานงาน ได้แก่การทำหน้าที่ประสานงานฝ่ายต่าง ๆ ให้เกิดความ สะดวกในการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน

4. การประเมินผลและปรับปรุงงาน การประเมินผลงานเป็นขั้นตอนที่สำคัญในการ ทำงานเป็นกลุ่ม เพราะจะช่วยให้กลุ่มได้ทราบว่าการทำงานบรรลุเป้าหมายหรือไม่เพียงใด และ จะทำให้ได้ข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้นในโอกาสต่อไป การประเมิน ผลงานมีประเด็นสำคัญควรพิจารณา คือ

4.1 ควรประเมินผลเป็นระยะ ๆ เพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าของงานและเพื่อ เก็บข้อมูลที่ช่วยให้สามารถปรับปรุงงานได้ และควรประเมินผลหลังจากการดำเนินงานเสร็จ สิ้นตามแผน เพื่อตรวจสอบดูว่าการทำงานของกลุ่มบรรลุเป้าหมายหรือไม่เพียงใด

4.2 ควรประเมินผลงานว่าผลงานเป็นไปตามความคาดหวังหรือไม่เพียงใดและ ควรประเมินกระบวนการหรือวิธีการทำงานของกลุ่มว่าเหมาะสมเพียงใด ช่วยให้ได้ผลงานที่ดี หรือไม่ และเป็นวิธีการที่ผู้ร่วมงานพอใจเพียงใด ควรประเมินผู้ร่วมกลุ่มและประเมินตนเองว่า ปฏิบัติหน้าที่รับผิดชอบเพียงใด มีปัญหาเกิดขึ้นหรือไม่ ปัญหาเกิดจากใคร เหตุใดจึงเกิดขึ้น การ ประเมินนี้รวมถึงวิธีการทำงานของแต่ละคน การประเมินตนเองใช้ข้อมูลที่ได้จากกลุ่มมาประกอบ การพิจารณาปรับปรุงตนเอง

4.3 การประเมินผลงานควรมีเกณฑ์ที่ชัดเจนเป็นหลักในการประเมินและควร ประเมินโดยยึดวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้เป็นหลัก

เมื่อพิจารณาความหมาย ลักษณะ กระบวนการและขั้นตอนการทำงานกลุ่มในหลาย ๆ แนวคิดแล้ว พอจะสรุปได้ว่า สิ่งที่สำคัญและขาดไม่ได้ในกระบวนการทำงานกลุ่ม ได้แก่

1. การตั้งจุดมุ่งหมายร่วมกัน ตลอดจนรับรู้และเข้าใจจุดมุ่งหมายนั้น
2. การวางแผนร่วมกัน ซึ่งประกอบด้วยการอภิปรายและการตัดสินใจร่วมกัน
3. การลงมือปฏิบัติงานหรือดำเนินการ ร่วมกันตามแผนที่ตกลงกันไว้
4. การตรวจสอบประเมินผลและปรับปรุงงาน

ส่วนรายละเอียดของกระบวนการในขั้นตอนต่าง ๆ นั้นอาจคล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกัน ไปตามลักษณะของงานที่ทำและลักษณะของกลุ่ม ตลอดจนการนำกระบวนการและขั้นตอนเหล่านี้ ไปใช้กับงานประเภทใด และงานนั้น ๆ เน้นขั้นตอนใดของกระบวนการทำงาน สำหรับการทํางานกลุ่มในระดับชั้นประถมศึกษา ควรมีกระบวนการทำงานซึ่งเป็นขั้นตอนที่เหมาะสมกับวัยและ

ระดับชั้นของนักเรียน ดังนี้

1. การเข้าร่วมกลุ่มเพื่อทำงาน ในการทำงานกลุ่มทุกครั้งสิ่งที่สำคัญและจำเป็นคือการเขามารวมกลุ่มกันให้พร้อมเพรียงกันเป็นอันดับแรกจึงจะทำให้นักเรียนสามารถปฏิบัติตามขั้นตอนอื่น ๆ ต่อไปได้ เนื่องจากในระดับประถมศึกษาชั้นต้นนักเรียนที่เข้าทำงานกลุ่ม อาจจะไม่เป็นการรวมกลุ่มกันด้วยความสมัครใจและยังไม่เข้าใจจุดประสงค์ของการรวมกลุ่มเพียงพอ
2. การตั้งจุดมุ่งหมายในการทำงาน เพื่อให้นักเรียนเข้าใจ และรับรู้จุดมุ่งหมายของการทำงานร่วมกันทั้งกลุ่ม
3. การวางแผนการทำงาน เพื่อให้แสดงความคิดเห็น ปรัชญาหรือ และวางแผนการในการทำงานร่วมกันของกลุ่ม
4. การตัดสินใจ เพื่อให้นักเรียนหาข้อสรุปและทางเลือกที่กลุ่มเห็นว่าเหมาะสมต่อการปฏิบัติงาน จากความคิดเห็นต่าง ๆ ของกลุ่มในขั้นการวางแผนการทำงาน
5. การลงมือปฏิบัติงาน เป็นการให้นักเรียนได้ทำงานตามแผนการและข้อตกลงที่กลุ่มเลือกแล้วว่าเหมาะสม
6. การสรุปและประเมินผลงาน เป็นขั้นตอนที่สำคัญและควรฝึกให้นักเรียนในระดับประถมศึกษาได้ปฏิบัติ และขั้นตอนนี้อาจจะแทรกอยู่ในขั้นตอนอื่น ๆ ที่กล่าวมาแล้วเป็นระยะเพื่อให้นักเรียนสามารถปรับปรุงการทำงานแต่ละครั้งได้ทันที เพราะส่วนใหญ่งานที่นักเรียนชั้นประถมศึกษาทำในการเรียนแต่ละครั้งมักเป็นงานที่มีเนื้อหาสั้นสุดลงในเวลานั้น ๆ โอกาสที่จะปรับปรุงแก้ไขหลังจากการประเมินผลมีน้อยมาก

ทักษะการทำงานกลุ่มที่จำเป็นในการพัฒนาพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม

ทักษะการทำงานกลุ่มไม่ใช่เป็นสิ่งที่บุคคลมีมาแต่กำเนิด แต่เป็นสิ่งที่บุคคลต้องเรียนรู้และฝึกปฏิบัติจนเกิดความชำนาญที่จะสามารถปฏิบัติได้อย่างแคล่วคล่อง ถูกต้อง และมีประสิทธิภาพ (ทิตินา แชนมณี และคณะ 2528 : 15) การทำงานกลุ่มจะประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลว ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับทักษะต่าง ๆ ในการทำงานกลุ่ม ถ้าหากสมาชิกกลุ่มได้เรียนรู้และฝึกฝนทักษะต่าง ๆ จนชำนาญก็จะสามารถพัฒนาพฤติกรรมการทำงานกลุ่มของตนเองได้ ซึ่งจะส่งผลให้งานของกลุ่มประสบผลสำเร็จมากกว่าล้มเหลว

เควิก จอห์นสัน และแฟรงค์ จอห์นสัน (Johnson & Johnson 1982 : 21 - 22) ได้สรุปลำดับขั้นตอนการเรียนรู้เพื่อให้มีทักษะ ดังนี้

1. ทำความเข้าใจคุณค่าและความสำคัญของทักษะ
2. ทำความเข้าใจทักษะและวิธีฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดทักษะนั้น ๆ
3. ศึกษาสถานการณ์ที่เหมาะสมต่อการฝึกทักษะ อาจจะฝึกทักษะนั้นเป็นประจำทุกวัน

จนแน่ใจว่ามีทักษะ

4. เปิดโอกาสให้ผู้อื่นวิพากษ์วิจารณ์ข้อดีและข้อบกพร่อง
5. หมั่นฝึกปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอและปรับปรุงข้อบกพร่องต่าง ๆ
6. ให้ผู้ใกล้ชิดเป็นผู้ให้กำลังใจเพื่อจะได้ฝึกปฏิบัติต่อไปจนเกิดทักษะ
7. หมั่นฝึกปฏิบัติทักษะนั้นจนชำนาญอย่างแท้จริง

ทิสนา แชนมณี และคณะ (2528 : 15 - 20) ได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับทักษะการทำงานกลุ่มของต่างประเทศ และได้กล่าวถึงการศึกษา ค้นคว้าเกี่ยวกับทักษะการทำงานกลุ่มในต่างประเทศตามรายละเอียดดังนี้

ในปี 1979 ชันตรา ไฮเบลล์ และคณะ ได้กล่าวถึงทักษะการทำงานกลุ่มที่จำเป็นต่าง ๆ เช่น ทักษะการสื่อความหมาย ทักษะการจูงใจ ทักษะการแก้ปัญหา และทักษะการประเมินผลการทำงานกลุ่ม

ในปี 1982 เควิก จอห์นสัน และคณะ ได้กล่าวถึงทักษะการทำงานกลุ่มที่บุคคลควรฝึกปฏิบัติจนเป็นความชำนาญ เช่น ทักษะการเป็นผู้นำ ทักษะการคัดสรรใจ ทักษะการวางแผนการทำงาน ทักษะการสื่อความหมาย ทักษะการแก้ปัญหาคความขัดแย้ง ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะทางค่านิยม

การจัดการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มหรือการทำงานเป็นกลุ่มนั้นจำเป็นต้องฝึกให้สมาชิกของกลุ่มมีทักษะต่อไปนี้ เป็นพื้นฐานไม่ว่าจะเป็นหัวหน้ากลุ่มหรือสมาชิกกลุ่มคนอื่น ๆ ก็ตาม ทักษะที่จำเป็นต่อการทำงานเป็นกลุ่มที่ ทิสนา แชนมณี และคณะ กล่าวไว้ 8 ประการ ได้แก่

1. ทักษะการวางแผนงาน ทั้งผู้นำและสมาชิกต้องร่วมกันวางแผนภายใต้การนำและควบคุมของผู้นำกลุ่ม เป็นขั้นตอนดังนี้

1.1 กำหนดจุดประสงค์ของงานหรือกิจกรรมในกลุ่ม ซึ่งต้องเป็นจุดประสงค์ที่ที่มีความชัดเจน สามารถปฏิบัติได้ และสามารถสังเกตเห็นผลได้

1.2 จัดทำเค้าโครงหรือโครงสร้างของงานอย่างคร่าว ๆ

1.3 กำหนดวิธีการทำงานที่สมาชิกทุกคนรับทราบ

1.4 มีการมอบหมายงานให้สมาชิกทุกคน

1.5 กำหนดกฎเกณฑ์ ระเบียบการทำงาน

1.6 กำหนดแนวทางกว้าง ๆ ในการประเมินผล

2. ทักษะการสื่อความหมาย การสื่อความหมายที่สมบูรณ์มีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ ผู้พูด ผู้ฟัง และสื่อ ดังนั้นสมาชิกทุกคนจึงต้องมีทักษะที่สำคัญคือ ทักษะการพูด ทักษะการฟัง ทักษะการเขียนและทักษะการอ่าน สำหรับทักษะการพูดและการฟังนั้นสำคัญและจำเป็นมากในการทำงานกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติงานหรือทำกิจกรรมใด ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอภิปรายนั้น สมาชิกจำเป็นต้องใช้อย่างมากและตลอดเวลา เพราะการอภิปรายมักเป็นกระบวนการเน้นเรื่องการพูด การฟังเพื่อให้หาข้อสรุปที่ถูกต้องและเหมาะสม

ทักษะการพูดที่ดีของสมาชิกกลุ่มคือ ต้องสื่อให้ตรงกับวัตถุประสงค์ของกลุ่ม ใช้ภาษาถูกต้องชัดเจน มีลำดับขั้นตอนที่ให้ผู้ฟังเข้าใจได้ง่าย การพูดต้องคำนึงถึงวัย พื้นฐาน ประสบการณ์ของผู้ฟัง และเปิดโอกาสให้ผู้ฟังได้ซักถามจนมีความเข้าใจตรงกัน

ทักษะการฟังที่ดีของสมาชิกกลุ่มคือ ต้องมีสมาธิในการฟัง มีความตั้งใจ สนใจและสามารถจับใจความทุกประเด็นทุกตอนได้โดยไม่วิเคราะห์ ประเมินผลจนกว่าจะรับฟังข้อความจนจบ และการซักถาม เพื่อให้เข้าใจตรงกันกับผู้พูด

ทักษะการเขียนของสมาชิก เป็นทักษะที่สำคัญ ผู้ทำหน้าที่เป็นหัวหน้ากลุ่ม และเลขานุการกลุ่ม ต้องสามารถสรุปประเด็นได้ชัดเจน รัดกุม และเข้าใจง่ายแก่ข้อความครบบริบูรณ์

3. ทักษะการจูงใจ ระหว่างมีการทำงานหรืออภิปรายกลุ่ม บรรยากาศของการทำงานเป็นปัจจัยสำคัญ เช่น ยิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน ยอมรับซึ่งกันและกัน กล่าวชมเชย และดีเพื่อก่อให้เกิดกันและกัน สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นแรงจูงใจในการร่วมกันทำงาน สมาชิกทุกคนควรมีทักษะการจูงใจอื่น ๆ ได้แก่ การใช้คำพูดและท่าทางอย่างนุ่มนวล การพูดด้วยหลักการและเหตุผล ไม่ใช่การบังคับข่มขู่ มีความจริงใจต่อกัน ตลอดจนรู้ลักษณะการให้คำติชมที่เหมาะสมถูกต้องแก่กันและกัน

4. ทักษะการตัดสินใจ กระบวนการตัดสินใจเป็นทักษะสำคัญที่มีผลต่อการดำเนินงาน เพื่อให้กลุ่มบรรลุเป้าหมายที่กำหนด แจนีส และแมนน์ (Janis and Mann อ้างโดย ทิศนา แชนมณี และคณะ 2528 : 17 - 18) ได้สรุปกระบวนการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพนั้น 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. พยายามศึกษาเรื่องที่จะตัดสินใจที่สามารถเป็นไปได้อย่างละเอียดและรอบคอบ
2. พยายามสำรวจเป้าหมายและคุณค่าที่เกิดจากการตัดสินใจเรื่องนั้น ๆ
3. พยายามชั่งน้ำหนักระหว่างคุณค่าและข้อเสียที่อาจเกิดขึ้นเมื่อมีการตัดสินใจเลือกเรื่องใดเรื่องหนึ่ง
4. พยายามค้นคว้าเรื่องราว ข้อมูลใหม่ที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ประเมินผลของการเลือก
5. พยายามทำความเข้าใจอย่างถูกต้องเกี่ยวกับข้อมูลใหม่ที่ได้นำมาเพื่อสามารถพิจารณาตัดสินใจ
6. สำรวจข้อดี ข้อบกพร่องเป็นครั้งสุดท้ายก่อนทำการตัดสินใจ
7. จัดทำรายละเอียดสำหรับการนำเรื่องที่ได้รับการตัดสินใจไปใช้ และต้องให้ความสนใจเป็นพิเศษในการวางแผนการทำงาน เพราะอาจมีข้อเสียต่าง ๆ มากมายเกิดขึ้นก็ได้

นอกจากนี้ แจนีส และแมนน์ ยังได้แนะนำกระบวนการเพื่อใช้ตรวจสอบว่าการตัดสินใจนั้นถูกต้อง ดังนี้

1. หัวหน้ากลุ่มเปิดโอกาสให้สมาชิกใช้วิธีสืบสวนสอบสวน และสำรวจนโยบายของเรื่องที่ตัดสินใจอย่างกว้าง ๆ
2. หัวหน้าให้สมาชิกมีบทบาทเป็นผู้ประเมิน เป็นผู้วิจารณ์ บอกรับการวิพากษ์วิจารณ์ของสมาชิก
3. แบ่งสมาชิกเป็น 2 กลุ่ม แต่ละกลุ่มทำการตัดสินใจ แล้วรวมกลุ่มเพื่อตัดสินใจรวมในกลุ่มใหญ่
4. กลุ่มเปิดโอกาสครั้งที่สองให้สมาชิกแสดงความคิดเห็นอีกครั้งเพื่อทำการตัดสินใจจริง ๆ
5. เชิญผู้ชำนาญพิเศษเรื่องนั้น ๆ มาพบกลุ่ม และให้ถามคำถามที่เป็นการทำหายกับสมาชิกในกลุ่มต่อการตัดสินใจเรื่องนั้น ๆ

5. ทักษะการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ทิศนา ขมมณี (2528 : 424) ได้ให้ความหมายของความขัดแย้งว่า หมายถึงสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นในตัวเอง เมื่อบุคคลจำเป็นต้องตัดสินใจเลือกระหว่างสิ่งที่มีคุณสมบัติแตกต่างกัน หรือสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคล เมื่อมีความคิดเห็นหรือความต้องการแตกต่างกัน โดยที่คู่กรณีไม่สามารถจะตัดสินใจหรือตกลงหาข้อยุติอันเป็นที่พอใจของทั้งสองฝ่ายได้

ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะความขัดแย้งระหว่างบุคคลซึ่งมีสาเหตุเกิดจาก วิธีการคิดที่แตกต่างกัน ความคิดเห็นแตกต่างกัน การรับรู้ต่างกัน ค่านิยมต่างกัน ความมีอคติต่อกัน ผลประโยชน์ขัดกัน เป็นต้น (ทิศนา ขมมณี และคณะ 2528 : 18) นอกจากนี้ยังได้เสนอวิธีการพื้นฐานของการแก้ปัญหาความขัดแย้งไว้ 3 วิธี คือ

5.1 ยุทธวิธีแบบแพ้ - ชนะ การแก้ปัญหาแบบนี้มักจะยุติตรงที่ว่า ฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายชนะอีกฝ่ายหนึ่งแพ้ ส่วนดีของวิธีนี้คือ ผู้ชนะจะได้รับผลประโยชน์อย่างเต็มที่ การตัดสินใจเป็นไปอย่างเด็ดขาด ไม่มีข้อขัดแย้ง ถ้าคู่กรณียอมรับ ข้อเสียคือถ้าผู้แพ้ไม่ยอมรับจะเกิดความรู้สึกไม่พอใจ ชิงชัง หรือถึงกับเคียดแค้น

5.2 ยุทธวิธีแบบแพ้ - แพ้ การแก้ปัญหาแบบนี้คือการที่ทั้งสองฝ่ายต่างก็ไม่ได้ความที่ต้องการ มักจะไขว้ชื่ออมชอมกัน หรืออาจหาคนกลางช่วยตัดสินใจ ซึ่งอาจออกมาเป็นแบบแพ้ - แพ้ หรือ แพ้ - ชนะ ก็ได้

5.3 ยุทธวิธีแบบชนะ - ชนะ คือการที่ทั้งสองฝ่ายต่างก็ได้ตามที่ตนเองต้องการ โดยวิธีร่วมมือกันแก้ปัญหาและพยายามหาวิธีการที่จะสามารถช่วยให้ทั้งสองฝ่ายบรรลุผลสำเร็จ ไม่มีฝ่ายใดแพ้ ฝ่ายใดชนะ การแก้ปัญหาแบบนี้จะสำเร็จก็คือเมื่อ

5.3.1 ทั้งสองฝ่ายคิดว่า ความขัดแย้งเป็นของธรรมดาที่อาจเกิดขึ้นได้ และเป็นสิ่งที่สามารถแก้ไขได้

5.3.2 ทั้งสองฝ่ายเปลี่ยนทัศนคติจาก "การเอาชนะกันและกัน" มาเป็น "การช่วยกันเอาชนะปัญหา" โดยมุ่งประเด็นตรงไปที่ปัญหาว่าคืออะไร อะไรคือความต้องการของทั้งสองฝ่าย วิธีการอะไรที่จะช่วยให้แต่ละฝ่ายได้สนองความต้องการของตน

5.3.3 ทั้งสองฝ่ายมีความจริงใจที่จะแสดงความต้องการของตนออกมาให้อีกฝ่ายทราบให้ชัดเจนเพื่อเป็นข้อมูลในการแก้ปัญหา

5.3.4 ทั้งสองฝ่ายมุ่งความสนใจไปในเรื่องการหาข้อมูลเพิ่มเติมที่จะมาช่วยในการตัดสินใจหาวิธีการให้แต่ละฝ่ายได้บรรลุผลตามที่ตนต้องการ

5.3.5 ทั้งสองฝ่ายพยายามหลีกเลี่ยงการใช้คะแนนเสียงชักจูงหาข้อยุติ เพราะอาจจะนำไปสู่ผลแบบแพ้ - ชนะได้

5.3.6 ทั้งสองฝ่ายหลีกเลี่ยงไม่แสดงพฤติกรรมที่เห็นแก่ตัว ทำให้ผู้อื่นเสียผลประโยชน์ (ทีศนา แชมมณี 2528 : 430 - 431)

6. ทักษะการแก้ปัญหา เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่า การรวมกันแก้ปัญหากลุ่มนั้น ต้องประสบความสำเร็จมากกว่าการแก้ปัญหาเพียงคนเดียว วิธีการแก้มีหลายแนวพลายทาง แต่การแก้ปัญหานั้นต้องอาศัยวิธีการที่มีระบบระเบียบดังนี้

วิธีการแก้ปัญหามาของจอห์น ดีวอี้ (John Dewey's Method) ซึ่ง พาเมลา เลท และโจแอนน์ แวนเคอร์มาร์ค (Leth and Vandermark) เรียกว่าวิธีคิดแบบการสร้าง (Constructive Thinking) ประกอบด้วย

1. กำหนดขอบเขตของปัญหาให้แน่นอน
2. วิเคราะห์ปัญหา
3. ตั้งสมมติฐานอย่างมีหลักการและเหตุผล
4. ระดมสมองเพื่อหาคำตอบที่ถูกต้องเหมาะสมที่สุดจากสมมติฐานที่ตั้งไว้
5. ทักสินใจนำคำตอบนั้นไปใช้ในการทำงาน

ข้อควรคำนึงในการแก้ปัญหาคือต้องสำรวจและพิจารณาในแต่ละขั้นตอนก่อนที่จะเริ่มขั้นตอนไป

7. ทักษะการประเมินผลการทำงานกลุ่ม การประเมินผลงานนั้นพิจารณาได้ทั้งคุณภาพของงานที่ปรากฏ และคุณภาพของผู้งาน ซึ่งทั้งสองส่วนเมื่อมีผลต่อกัน ถ้าผู้งานคุณภาพดีจะใ้้งานมีคุณภาพดี ถ้าผู้งานไม่ดีก็จะส่งผลต่อคุณภาพของงานให้ไม่ดี

หลักการประเมินผลผู้งาน ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมจุดเด่นและแก้ไขจุดอ่อนของสมาชิกที่จัดข้อบกพร่องออก มีหลักการว่า การประเมินผู้งานนั้นต้องมีหลักการ วัตถุประสงค์และความจริงใจกัน วิจารณ์ทั้งข้อดีข้อเสียของกัน สำหรับผู้งานประเมินต้องเข้าใจคำวิจารณ์อย่างชัดเจน ปรึกษาข้อดีไว้และพร้อมที่จะพัฒนาข้อบกพร่อง

หลักการประเมินผลงานมีดังนี้

1. พิจารณาว่าผลงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์เพียงใดหรือไม่อย่างไร

2. งานที่ไต่เน่มีคุณภาพดีพอหรือยัง ถ้าพบข้อบกพร่องควรรีบแก้ไข
3. การทำงานเป็นไปตามแบบแผนที่กำหนดเพียงใด

8. ทักษะการนำเสนอผลงาน การนำเสนอผลงานเป็นขั้นตอนสุดท้าย เป็นการถ่ายทอดเรื่องราวตลอดจนวิธีการต่าง ๆ ไปยังผู้ฟัง ซึ่งต้องอาศัยเทคนิคและกรรมวิธีที่สามารถโน้มน้าวผู้ฟังให้เข้าใจอย่างชัดเจน และรวดเร็ว ผู้เสนอผลงานอาจเป็นผู้นำกลุ่มสมาชิกในกลุ่มหรือทั้งสองฝ่ายโดยมีทักษะที่จำเป็น 2 ประการ

1. ทักษะการสร้างความสนใจ เป็นการสร้างความสนใจผู้ฟังโดยใช้ท่าทางประกอบการพูด เช่น การเคลื่อนไหวร่างกาย การใช้ศีรษะ ผกศีรษะเมื่อยอมรับ สิ้นศีรษะเมื่อต้องการปฏิเสธ ตลอดจนการทรงตัวของผู้นเสนอรายงานอย่างพอเหมาะ

2. ทักษะลีลาการพูด หมายถึงการใช้น้ำเสียง ต้องมีหนักเบา เสียงสูง เสียงต่ำ เสียงดัง พูดเร็วพูดช้าโดยมีจังหวะในการพูด มีการเน้นคำพูดที่ต้องการให้ผู้ฟังสนใจเป็นพิเศษ เช่น การพูดเสียงดังหนักแน่นหรือกล่าวช้า และสิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือ ภาษาที่พูด ต้องชัดเจน รัดกุม เข้าใจง่ายและมีลำดับขั้นตอน

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 และพฤติกรรมการทำงานกลุ่มของนักเรียนในโรงเรียน

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (กระทรวงศึกษาธิการ 2525 : 70 - 80) ได้กล่าวไว้ซึ่งผู้วิจัยสรุปสาระสำคัญดังนี้

กิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึงวิธีสอนหรือเทคนิคในการสอนซึ่งมีหลายแบบหลายประเภท มีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเกณฑ์ที่ใช้ในการจัดประเภทและบางวิธีสอนใช้ชื่อเรียกต่างกัน กิจกรรมการเรียนการสอนแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. การสอนที่ถือครูเป็นศูนย์กลางของความสนใจ ได้แก่ การบรรยาย การใช้คำถามและการสาธิต ซึ่งโดยทั่วไปแล้วครูจะเป็นผู้กำหนด และถือว่าการเป็นศูนย์กลางของความสนใจ แต่มีครูเป็นจำนวนไม่น้อยที่สามารถเปลี่ยนวิธีการให้เด็กเป็นศูนย์กลางของความสนใจได้ โดยพยายามบรรยาย ถาม สาธิต ตามความต้องการหรือตามปัญหาของเด็ก และบางครั้งครูจัดให้เด็กด้วยกัน บรรยาย ทั้งคำถาม และสาธิตเพื่อตอบปัญหาหรือตามความต้องการของเพื่อนนักเรียนด้วยกัน

2. การสอนที่เน้นเด็กเป็นศูนย์กลางของความสนใจได้แก่ การใช้หนังสือเรียน การมอบหมายงานให้ทำ การให้ทำแบบฝึกหัดหรือการให้การบ้าน การอภิปรายกลุ่ม การให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง การศึกษานอกสถานที่ การแสดงบทบาทสมมติ การสร้างสถานการณ์จำลอง และการทดลอง

นอกจากการจัดกิจกรรมการสอนเหล่านี้ ครูจะต้องสนใจและฝึกทักษะที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ให้แก่เด็กเรียน ซึ่งทักษะดังกล่าวได้แก่ การสื่อความหมาย การสรุป การบันทึก และการแบ่งกลุ่มทำงาน

การแบ่งกลุ่มทำงานเป็นการฝึกฝนให้นักเรียนรู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่น รู้จักฟังความคิดเห็นและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การแบ่งกลุ่มทำงานอาจเริ่มจากการปฏิบัติงาน ร่วมกันในการค้นคว้าทดลอง ทำการบ้านและอื่น ๆ เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ทำงานร่วมกับบุคคลที่มีนิสัยใจคอแตกต่างกันไป เพื่อจะได้เรียนรู้และปรับตัวเข้าหากัน การแบ่งกลุ่มจึงควรแบ่งตามลักษณะของงานและความสนใจของผู้เรียนโดยไม่แบ่งถาวร และไม่จำกัดเพศ และอายุ

นอกจากวิธีการจัดการเรียนการสอนและทักษะที่ได้กล่าวมาแล้ว การจัดการเรียนการสอนที่ดี ควรมีแนวทางดังต่อไปนี้

1. การสอนแบบบรรยายควรใช้ให้น้อยที่สุด พยายามให้เด็กได้ปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ใหม่มาก
2. การบอกหรือสั่งให้นักเรียนทำตามควรทำแต่น้อย แต่ควรส่งเสริมให้เด็กได้ใช้ความคิดและตัดสินใจด้วยตนเองใหม่มากที่สุด หากครูจะช่วยเหลือก็เป็นเพียงผู้ชี้แนะเท่านั้น
3. ใช้วิธีส่งเสริมยั่วยู่ให้เด็กได้ค้นคว้าหาความรู้จากแหล่งวิชาที่แวดล้อมใกล้ ๆ ตัวเด็ก ยิ่งกว่าการอ้างอิงตำรา
4. ให้เด็กได้เรียนตามความถนัดหรือความสนใจของเขาใหม่มากที่สุด ด้วยการแบ่งเป็นกลุ่ม ๆ ตามความสนใจและความสามารถของผู้เรียน การให้เรียนเรื่องเดียวกันในเวลาเดียวกัน พร้อม ๆ กันทุกคนไม่ควรจะมีบ่อยครั้งนัก
5. การสาธิตหรือการทดลอง ครูควรสนับสนุนให้เด็กวางแผนปฏิบัติงานกันเองให้มากที่สุด ครูคอยช่วยเหลือเล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อช่วยปรับให้ถูกต้องทิศทาง
6. ครูควรตระหนักอยู่เสมอว่า การเรียนรู้มิได้เกิดเฉพาะในห้องเรียนเท่านั้น ครูควรสนับสนุนให้นักเรียนอภิปราย ค้นคว้า และทำกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในและนอกห้องเรียน

7. มีเทคนิคการสอนหลายวิธีที่ช่วยส่งเสริมบรรยากาศในห้องเรียนให้น่าสนใจ เช่น การสอนแบบแก้ปัญหา การแบ่งกลุ่มทำกิจกรรม การเล่นเกม การแสดงบทบาทสมมติ ครูควรเลือกใช้ให้เหมาะสมกับบทเรียนที่จะสอน

8. ควรให้โอกาสแก่เด็กอย่างกว้างขวางในการนำข้อมูลทางวัฒนธรรม สังคม สิ่งแวดล้อมและข้อมูลส่วนหัวมาประกอบในการตัดสินใจ จะทำให้การเรียนการสอนไม่แยกวิชาหนังสือออกจากสังคมและคนเกินไป จะเป็นการเรียนรู้ที่นำไปใช้ในชีวิตจริงได้ (กระทรวงศึกษาธิการ 2525 : 180 - 181)

จะเห็นได้ว่าสิ่งที่ได้รับการกล่าวถึงและสนับสนุนให้เพิ่มขึ้นในการจัดการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษาอย่างกว้างขวางคือ การทำงานเป็นกลุ่มหรือการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในรูปของกลุ่ม เป็นต้นว่า การอภิปราย การแบ่งกลุ่มทำกิจกรรม การสาธิต การทดลองที่ให้เด็กวางแผนปฏิบัติงานกันเอง นอกจากนี้คู่มือการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (2525 : 3) ยังได้ระบุถึงแนวทางเกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอนที่จะให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายตามจุดประสงค์ที่วางไว้โดยพยายามให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้า หาคำตอบด้วยตนเองให้มากที่สุด และเน้นให้ฝึกการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เรียนรู้ที่จะช่วยเหลือกัน

นอกเหนือไปจากนี้แล้วแผนการสอนต่าง ๆ ที่ทางกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดทำขึ้นเพื่อให้เป็นแนวทางช่วยเหลือครูในด้านการจัดการเรียนการสอน ก็ได้ให้คำแนะนำไว้อย่างชัดเจนว่า การสอนตามหลักสูตรใหม่นั้นเป็นการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนเพื่ออยู่ร่วมกัน (ทัศนาศาสตร์ และคณะ 2528 : 1 - 2) เพราะการอยู่ร่วมกันเป็นธรรมชาติของคน เมื่ออยู่ร่วมกันคนเราต้องคิดร่วมกันวางแผนร่วมกัน แก้ปัญหาและประเมินผลงานร่วมกัน กิจกรรมการเรียนจึงควรทำเป็นกลุ่ม คือให้เด็กได้ร่วมกันคิดร่วมกันทำ ช่วยเหลือกัน รู้จักทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ (กรมวิชาการ 2526 : 7 - 8) เพราะในสังคมไทยปัจจุบันจะต้องให้คนได้เรียนรู้วิธีการทำงานที่มีความสลับซับซ้อนเพิ่มขึ้น เราจะต้องรู้จักการทำงานเป็นกลุ่มที่มีการแบ่งและประสานงานกัน (เจดีย์ บุรีภักดิ์ 2527 : 19)

ลักษณะที่เด็กนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปฏิบัติกิจกรรมการทำงานกลุ่มที่ดี หรือสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดีนั้น คือ "นักเรียนสามารถทำงานร่วมกันโดยที่แต่ละคนต้องยอมรับซึ่งกันและกันในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านความคิดเห็นต้องฟังเหตุผลของผู้อื่น ด้านสิทธิและหน้าที่ต้องไม่ก้าวล้ำสิทธิของผู้อื่น และในด้านความสามารถต้องยอมรับว่าแต่ละคนมีความสามารถเฉพาะตัวต่าง ๆ กัน

เมื่อนักเรียนทุกคนต่างก็ยอมรับกันในเรื่องเหล่านี้แล้วก็จะทำให้การทำงานร่วมกันประสบผลสำเร็จได้ ครูควรเน้นการทำงานหรือการจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยกำหนดให้นักเรียนทำงานร่วมกัน เพื่อฝึกให้ยอมรับการเป็นผู้นำกลุ่ม และการทำหน้าที่เป็นผู้นำที่ดี และให้นักเรียนได้มีโอกาสช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการทำงาน ให้แต่ละคนได้แสดงความสามารถเฉพาะตัวในการทำกิจกรรม ร่วมกับผู้อื่นจะทำให้การทำงานร่วมกันนั้นสำเร็จไปด้วยดีและรวดเร็ว" (กองวิจัยทางการศึกษา อักส์นา : 2)

จากจุดมุ่งหมายและทิศทางของการเรียนการสอนที่ส่งเสริมสนับสนุนให้นักเรียนทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ที่พบจากหลักสูตรที่ กิตติ แผนการสอน หรือเอกสารอื่น ๆ ก็ตามได้สะท้อนให้เห็นความสำคัญในเรื่องนี้ได้เป็นอย่างดี

จากการศึกษาค้นคว้าใช้หลักสูตรประถมศึกษา 2521 พบว่า สภาพการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษาโดยทั่วไปเปลี่ยนไปจากเดิม จากสภาพที่ครูยืนอยู่หน้าชั้นเรียนโดยมีนักเรียนนั่งฟังกันเป็นแถว ๆ ได้เปลี่ยนไปเป็นกิจกรรมกลุ่มมากขึ้น บทบาทของครูในการเป็นผู้พูดหรือผู้บอกตกลงไป นักเรียนมีพฤติกรรมมีส่วนร่วมในการปฏิบัติและการอภิปรายให้ความเห็นมากขึ้น (ชำรง ชูชีพ 2525 : 17) อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่านักเรียนจะมีพฤติกรรมในการเรียนเปลี่ยนแปลงไปโดยส่วนรวม "แต่ข้อมูลในรายละเอียดชี้ให้เห็นว่าผลที่ได้รับนี้ยังไม่มากเท่าที่ควร เนื่องจากครูยังประสบกับปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอนหลายประการ โดยเฉพาะในเรื่องของการฝึกการทำงานเป็นกลุ่ม" (ทิศนา แชนมณี และคณะ 2528 : 2)

จากการศึกษาค้นคว้าใช้หลักสูตรประถมศึกษา 2521 โดยการไปสังเกตชั้นเรียนประถมศึกษาปีที่ 1 และ 2 จำนวน 192 ห้องเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาจำนวน 96 โรงเรียนจากทุกสังกัดและทุกเขตการศึกษา พบว่าในด้านการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการกลุ่มนั้น พฤติกรรมที่พบมากคือ "นักเรียนทำกิจกรรมเป็นรายบุคคลโดยไม่เน้นกระบวนการกลุ่ม" (ชำรง ชูชีพ 2525 : 18) ถึงแม้ว่าครูส่วนใหญ่จะเห็นความสำคัญของการฝึกทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม... แต่เมื่อถึงตอนดำเนินการเรียนการสอน สิ่งทีครูทำก็คือ การแบ่งกลุ่มและมอบหมายให้นักเรียนไปทำร่วมกัน แล้วนำผลงานมาเสนอ ซึ่งนักเรียนก็จะไปนั่งรวมกันเป็นกลุ่มแม้งานกัน แล้วต่างคนต่างทำ (ประชาศึกษา ฉบับหลักสูตรประถมศึกษา 2521 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6, 2526 : 17) พฤติกรรมเช่นนี้แสดงให้เห็นว่านักเรียนยังไม่มีความสามารถในการทำงานกลุ่มอย่างพอเพียง หรืออาจกล่าวได้ว่าการทำงานกลุ่มของนักเรียนยังขาดประสิทธิภาพ

และมีได้เป็นกิจกรรมการเรียนเป็นกลุ่มอย่างแท้จริง เพราะว่า "กิจกรรมการเรียนเป็นกลุ่มคือกิจกรรมที่ให้เด็กได้ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ช่วยเหลือกัน มีใจจัดกลุ่มโดยการหันหน้าเข้าหากัน แต่ต่างคนต่างทำ" (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ 2525 : ข)

จากการวิจัยของ ทิศนา แชนมณี และคณะ ที่เกี่ยวกับการฝึกทักษะการทำงานกลุ่ม เรื่อง การพัฒนารูปแบบการฝึกทักษะการทำงานกลุ่มสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาซึ่งใช้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในปีการศึกษา 2527 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เป็นกลุ่มตัวอย่าง ในการดำเนินการวิจัยขั้นที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานโดยการศึกษาสภาพการจริงและปัญหาในการทำงานกลุ่มของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่านักเรียนขาดทักษะการเป็นหัวหน้ากลุ่ม 31 รายการจากทั้งหมด 36 รายการ และขาดทักษะการเป็นสมาชิกกลุ่ม 10 รายการจากทั้งหมด 24 รายการ รายการทักษะการทำงานกลุ่มของหัวหน้าที่นักเรียนแสดงออกอยู่ในชั้นไฮโดมี้เพียง 5 รายการคือ คำแนะนำผลงานได้แก่ เสนอได้ชัดเจนตรงเรื่องและเหมาะสมกับเวลา และคำคุณสมบัตินำไปได้แก่ ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ความคุมอารมณ์ได้ดีและมีความรับผิดชอบ ส่วนรายการทักษะการทำงานกลุ่มของสมาชิกที่นักเรียนแสดงออกอยู่ในชั้นไฮโดมี้ 14 รายการคือ คำแนะนำปฏิบัติงานในส่วนที่เป็นการทำงานได้แก่คำเนิงานที่ใคร่รับมอบหมายอย่างกระตือรือร้น รับผิดชอบงานของตนให้บรรลุเป้าหมายและช่วยเหลือให้งานโดยส่วนรวมดำเนินไปด้วยดีและบรรลุผล ในส่วนที่เป็นการอภิปรายได้แก่ ช่วยกลุ่มทำงานต่าง ๆ ให้บรรลุเป้าหมาย คำแนะนำผลงานได้แก่ เสนอได้ชัดเจนตรงเรื่องเหมาะสมกับเวลาและน่าสนใจ คำอื่น ๆ ได้แก่ ช่วยเหลือประธานในการทำหน้าที่ต่าง ๆ เพื่อให้งานบรรลุผล และคำคุณสมบัตินำไป ได้แก่ ให้เกียรติผู้อื่น รับฟังความคิดเห็นผู้อื่น พิจารณาความคิดเห็นของผู้อื่น ยอมรับมติกลุ่ม รักษา มารยาทในการพูดและฟัง สื่อความหมายได้ชัดเจน

ผู้วิจัยได้สรุปผลว่า การพัฒนาทักษะในการทำงานกลุ่มของหัวหน้าจึงควรเน้นเป็นพิเศษในทักษะที่นักเรียนขาด ได้แก่ คำแนะนำวางแผน คำแนะนำควบคุมการปฏิบัติงาน คำแนะนำแก้ปัญหาความขัดแย้ง คำแนะนำสรุปและประเมินผล และคำคุณสมบัตินำไปบางประการ สำหรับการพัฒนากลุ่มในการทำงานกลุ่มของสมาชิกจึงควรเน้นเป็นพิเศษในทักษะที่นักเรียนขาดซึ่งได้แก่ การวางแผน การอภิปราย การแก้ปัญหาความขัดแย้งและการสรุปและประเมินผล (ทิศนา แชนมณี และคณะ 2528 : 45)

กล่าวโดยสรุปแล้วการวิจัยกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ซึ่งเน้นให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าหาคำตอบด้วยตนเองให้มากที่สุด และเน้นให้ฝึกการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เรียนรู้ที่จะช่วยเหลือกัน ต้องจัดทำสิ่งต่าง ๆ ให้เป็นแนวทางช่วยเหลือครูในด้านการวิจัยกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนได้ฝึกทักษะในเรื่องการทำงานเป็นกลุ่มให้มากขึ้น เพราะ "จากการสัมภาษณ์ครูประถมศึกษาในโรงเรียนต่าง ๆ ครูมักจะแสดงความหนักใจในเรื่องการดำเนินการและแก้ไขปัญหากลุ่ม" (ทิตินา แซมมณี และคณะ 2528 : 3-4) พฤติกรรมของนักเรียนในการทำงานกลุ่มที่นักเรียนไปนั่งรวมกันเป็นกลุ่ม แบ่งงานกันแล้วต่างคนต่างทำนั้น แสดงให้เห็นว่าครูยังไม่สามารถที่จะช่วยเหลือกลุ่มของนักเรียนให้ดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ สิ่งเหล่านี้อาจ "มีผลทำให้นักเรียนเรียนรู้ไปแบบลองผิดลองถูก ซึ่งในหลายกรณีก่อให้เกิดผลข้างเคียงตามมา เช่น เกิดเจตคติที่ไม่ดีต่อการทำงานกลุ่ม เพราะมีการเอาเปรียบกันในขณะทำงาน หรือมีความไม่พอใจเกิดขึ้นจากความขัดแย้งในกลุ่ม" (ทิตินา แซมมณี และคณะ 2528 : 3) พฤติกรรมการทำงานกลุ่มของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาจึงปรากฏออกมาถึงผลการวิจัยที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

การเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่ม

ทิตินา แซมมณี และคณะ (2528 : 13 - 14) กล่าวสรุปไว้ในเรื่องการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มว่า การสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มครูจะต้องรู้เรื่องกลุ่มและหลักการของกลุ่มเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน นั่นคือการใช้กลุ่มเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้จากการลงมือกระทำกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในกลุ่ม และผลของการเรียนรู้เกิดจากตัวผู้เรียนเองโดยอาศัยการวิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ ขณะทำงานเป็นกลุ่มอันประกอบด้วยความรู้สึกร่วมกัน ความคิดและพฤติกรรมของผู้เรียน ทำให้นักเรียนเห็นปัญหา เข้าใจปัญหาและร่วมกันแก้ปัญหา การสอนโดยการทำงานกลุ่มนี้เป็นการส่งเสริมให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งนอกจากผู้สอนต้องมีความรู้เรื่องกลุ่ม ความหมายของกลุ่ม องค์ประกอบของกลุ่ม พฤติกรรมของคนในกลุ่มแล้ว ผู้สอนควรมีความรู้เรื่องหลักการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับกระบวนการกลุ่ม การจัดการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่ม ตลอดจนทักษะกระบวนการกลุ่ม หรือทักษะในการทำงานกลุ่มเป็นพื้นฐานอีกด้วย

สำหรับความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกลุ่มที่กล่าวมา ผู้วิจัยได้ศึกษาและนำเสนอในเนื้อหาตอน
ต้น ๆ ไปบ้างแล้ว ในตอนนี้จึงนำเสนอเฉพาะในเรื่อง หลักการ เรียนรู้ที่เกี่ยวกับกระบวนการกลุ่ม
และการจัดการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มเท่านั้น

หลักการ เรียนรู้ที่เกี่ยวกับกระบวนการกลุ่ม

ทศนา ไชยมณี (2522 : 199 - 200) ได้กล่าวถึงหลักการ เรียนรู้ที่เกี่ยวกับ
กระบวนการกลุ่ม ดังนี้

1. การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ควรเป็นไปอย่างมีชีวิตชีวา ดังนั้นผู้เรียน
จึงควรมีบทบาทรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตน และมีส่วนร่วมในกิจกรรม การเรียนของตน
2. การเรียนรู้เกิดขึ้นจากแหล่งต่าง ๆ กัน มิใช่จากแหล่งใดแหล่งหนึ่ง
เพียงแหล่งเดียว ประสบการณ์ ความรู้สึกนึกคิด ของแต่ละบุคคลถือว่าเป็นแหล่ง การเรียนรู้ที่สำคัญ
3. การเรียนรู้ที่ดี จะต้องเป็น การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากความเข้าใจ จึงจะ
ช่วยให้ผู้เรียนจดจำและสามารถใช้ การเรียนรู้ให้เป็นประโยชน์ได้ การเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นผู้
ค้นพบด้วยตนเองนั้นจะมีส่วนช่วยให้ผู้เรียนเกิดความ เข้าใจลึกซึ้งและจดจำได้ดี
4. กระบวนการ เรียนรู้มีความสำคัญ หากผู้เรียนเข้าใจและมีทักษะใน
เรื่องนี้แล้วจะสามารถใช้ เป็นเครื่องมือแสวงหาความรู้ และคำคอบท่าง ๆ ที่ค้นต้องการ
5. การเรียนรู้ที่มีความหมายแก่ผู้เรียนคือ การเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ได้

การจัดการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่ม

ทศนา ไชยมณี (2522 : 200 - 201) ได้กล่าวว่าเป็นการสอนที่เน้นหรือ
ให้ความสนใจเป็นพิเศษในเรื่องพฤติกรรม ของคนที่มีผลตกกระทบต่อกันและกัน โดยครูผู้สอนพยายาม
จัดกิจกรรม การเรียนการสอนให้ เป็นไปตามหลักการ เรียนรู้ของกระบวนการกลุ่ม ดังนี้

1. หลักการ สอนที่ผู้เรียนเป็นจุดศูนย์กลาง ซึ่งเน้นให้ครูพยายามจัดการ
เรียนการสอนให้ผู้เรียนมีโอกาส เข้าร่วมในกิจกรรม การเรียนให้ทั่วถึงกันและกันมากที่สุดเท่าที่จะ
ทำได้ เพราะการที่ผู้เรียนได้มีบทบาทต่าง ๆ จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความพร้อม ความกระตือรือร้น
ที่จะเรียน และเรียนอย่างมีชีวิตชีวา

2. หลักการ สอนที่ศึกษากลุ่มเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญ ซึ่งเน้นให้ครูพยายามจัด
การเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้มีโอกาส เรียนรู้จากกลุ่มใหม่ ๆ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้
ความเข้าใจและเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้สามารถอยู่และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดีขึ้น

3. หลักการสอนที่ยึดการค้นพบด้วยตนเองเป็นกระบวนการสำคัญในการเรียนรู้ ซึ่งเน้นให้ครูพยายามจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พยายามค้นหา และพบคำตอบด้วยตนเอง

4. หลักการสอนที่ยึดความสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ว่าเป็นเครื่องมือที่จำเป็นในการแสวงหาคำถามและคำตอบนั้น ๆ ดังนั้นครูจึงควรพยายามเน้นให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ถึงกระบวนการต่าง ๆ ในการแสวงหาคำตอบโดยไม่มุ่งแต่ที่คำตอบอย่างเดียว

5. หลักการสอนที่ยึดความสำคัญของการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นที่จะช่วยให้การเรียนรู้มีความหมายยิ่งขึ้น ดังนั้นครูจึงควรพยายามจัดการกระบวนการเรียนการสอน ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสศึกษาค้นหาแนวทางที่จะนำความรู้ความเข้าใจที่ได้รับจากการเรียนไปใช้ในชีวิตประจำวัน รวมทั้งพยายามติดตามผลการปฏิบัติของผู้เรียนด้วย

จะเห็นได้ว่าการเรียนการสอนโดยยึดกระบวนการกลุ่มมีจุดเน้นของการเรียนรู้มุ่งที่การจัดกระบวนการที่ผู้เรียนร่วมกันเรียนรู้และรับผิดชอบในสิ่งที่ได้เรียนรู้ร่วมกัน หรือแสวงหาคำรู้จากกลุ่มเป็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ที่ได้นั้นจะเป็นประโยชน์ต่อชีวิตประจำวันของผู้เรียน ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนจึงเน้นที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ยึดกลุ่มเป็นแหล่งความรู้ และยึดการค้นพบด้วยตนเองจากการคิดวิเคราะห์ถึงกระบวนการในการหาคำตอบเป็นสำคัญ ครูจึงควรส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้นั้นไปใช้จริงและควรติดตามผลการนำความรู้ไปใช้ด้วย

นอกจากการจัดการเรียนการสอนให้เป็นตามหลักการเรียนรู้ของกระบวนการกลุ่มแล้ว ทิศนา ขัมมณี (2528 : ไม่ปรากฏเลขหน้า) ยังได้กล่าวไว้ว่า การสอนโดยยึดกระบวนการกลุ่มนั้น ไม่ได้หมายความว่า "การสอนแบบแบ่งกลุ่ม" ที่มีลักษณะเป็นเพียงการแบ่งกลุ่มผู้เรียน แล้วปล่อยให้เด็กเรียนทำงานกันไป เสร็จแล้วนำผลงานมาประเมินเท่านั้น แต่หมายถึงการสอนที่

1. ครูให้ความรู้และแนวทางแก่ผู้เรียนเกี่ยวกับบทบาท หน้าที่ และวิธีการที่ผู้เรียนจะทำและใช้ในการทำงานร่วมกันเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ
2. ครูฝึกให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรม/ปฏิบัติตนในการ รวมกลุ่มและการทำงานกลุ่มอย่างถูกต้องเหมาะสม
3. ครูฝึกให้ผู้เรียนวิเคราะห์ปัญหาของกลุ่มและแก้ปัญหาของกลุ่มได้

โรงเรียนเทศเมืองกับเทศาเขต

เมื่อก้าวถึงเมืองกับชนบท ทำให้มองเห็นภาพรวมของชุมชนทั้งสองแห่งนี้ได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ เมื่อศึกษาถึงความหมายของชนบท ลักษณะทั่ว ๆ ไปของชนบท ก็จะได้อรรถาธิบายของเมืองและลักษณะทั่ว ๆ ไปของเมืองด้วย เนื่องจากชนบทกับเมืองมีความแตกต่างกันในทางตรงกันข้าม จึงจะเห็นได้จากคำกล่าวต่อไปนี้

คำว่าชนบท มีความหมายสำคัญอยู่สองนัยคือ ประการแรกหมายถึงท้องที่หรืออาณาเขต ซึ่งมีลักษณะพิเศษของตนเอง ตามปกติแล้วอาณาเขตชนบทมักประกอบด้วยพื้นที่ซึ่งใช้ในการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ป่าไม้ และการประมงเป็นส่วนใหญ่ ที่เหลือก็เป็นที่อยู่อาศัย รวมทั้งสถานที่สำหรับแลกเปลี่ยนค้าขาย และสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตอื่น ๆ ในประการที่สองชนบท หมายถึงผู้คนหรือประชากรที่ดำรงชีพหรืออาศัยทำมาหากินอยู่ในชนบท ซึ่งบุคคลเหล่านี้ส่วนใหญ่มักจะไถ่แก่ ชาวไร่ ชาวนา ชาวประมง ผู้รับจ้างทำงานในไร่นา นอกจากนี้ก็ยังมีพ่อค้าคหบดี ช่างราชการ (ครูบ้านนอก ทัศนากาญ ฯลฯ) รวมทั้งพระสงฆ์ และหมอไสยศาสตร์ต่าง ๆ ด้วย ทั้งสองประการนี้เมื่อนำเอามารวมกันเข้าเราก็อาจเรียกได้ว่าเป็นชุมชนชนบท

(สันติ สมักรการ 2524 : 18)

ชุมชนชนบทเมื่อเปรียบเทียบกับชุมชนเมืองเป็นส่วนที่มีความยากจนกว่า รายได้ต่ำ มีอาชีพส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรม เครื่องมือประกอบอาชีพล้าสมัย ราคาผลิตภัณฑ์ขึ้นอยู่กับพ่อค้าคนกลางเป็นส่วนมาก ชาวชนบทมีทุนทรัพย์น้อย หนี้สินมาก ครอบครัวใหญ่อัตราการเพิ่มของประชากรสูงมีคนที่จะต้องเลี้ยงดูที่ไม่ได้ทำงานมาก ประชากรอยู่กันไม่หนาแน่น ในชนบทมีโรคภัยไข้เจ็บชุกชุม บริการอนามัยและสาธารณสุขของรัฐเข้าไม่ถึงหรือถึงน้อย ขาดความรู้เกี่ยวกับการรักษาสุขภาพอนามัย ชาวชนบทมีการศึกษาคือ บริการด้านการศึกษาของรัฐมีน้อย ขาดทั้งปริมาณและคุณภาพ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์ 2524 : 7)

สภาพความเป็นอยู่โอกาสทางการศึกษาและฐานะทางเศรษฐกิจของประชาชนในเขตชุมชนเมืองและเขตชนบทมีความแตกต่างกันมาก ความเจริญต่าง ๆ โดยเฉพาะทางด้านเทคโนโลยีปรากฏอยู่ทั่วไป เห็นได้อย่างชัดเจนในเขตชุมชนเมือง และความเปลี่ยนแปลงในเขตเมืองเป็นไปอย่างรวดเร็ว ตรงกันข้ามกับในชนบทซึ่งมีแต่ความยากจน ประชาชนมีชีวิตและความเป็น

อยู่อย่างง่าย ๆ จนบทจึงเป็นที่ ๆ อยู่ห่างไกลความเจริญ รัฐได้พยายามเร่งรัดพัฒนาชนบททั้ง
ในด้านเศรษฐกิจ การเกษตร สาธารณสุขและการศึกษา (นอมศรี เกษ และ วรสุภา
บุญยไวโรจน์ 2526 : 4)

คณะกรรมการวางแผนเพื่อปฏิรูปการศึกษา (2518 : 29 - 30) ได้กล่าวถึง
ลักษณะพื้นฐานของสังคมไทยว่าชุมชนเมืองกับชุมชนชนบทมีความแตกต่างกันไป ในด้านการศึกษา
นั้นสรุปได้ว่าในชุมชนชนบท การศึกษาของเด็กส่วนใหญ่รัฐเป็นผู้กำหนด ผู้ปกครองส่วนมากเห็น
ความสำคัญของการศึกษาน้อยกว่าผู้ปกครองที่อยู่ในชุมชนเมือง การศึกษาที่บิดามารดาให้แก่เด็ก
ส่วนหนึ่งคือการศึกษาเพื่อประกอบอาชีพ ส่วนในชุมชนเมือง เนื่องจากเป็นศูนย์กลางของความ
เจริญเป็นที่รวมอำนาจของกาปกครอง เศรษฐกิจ การศึกษาและศิลปวิทยาการต่าง ๆ จึงมี
ความเหลื่อมล้ำกับชนบท ผู้ปกครองส่วนใหญ่เห็นความสำคัญของการศึกษามากกว่าชุมชนชนบท จึง
ชวนชวายให้เด็กได้รับการศึกษา สนับสนุนให้เด็กได้ศึกษามากที่สุดเท่าที่จะกระทำได้

เมื่อชุมชนเมืองกับชนบทมีลักษณะที่แตกต่างเหลื่อมล้ำกันหลายด้านดังที่ได้กล่าวมา
โรงเรียนซึ่งเป็นสถาบันทางการศึกษาที่สำคัญสถาบันหนึ่งในชุมชน เป็นหน่วยหนึ่งของสังคมในชุม
ชน ย่อมได้รับผลกระทบโดยตรงจากชุมชนนั้น ๆ ทำให้โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเขตชุมชนเมืองกับชน
บทมีลักษณะแตกต่างเหลื่อมล้ำกันไป ซึ่ง ปรัชญา วุฒิชัย (2527 : 263) ซึ่งทำการ
ศึกษาเรื่อง "การพัฒนาเกณฑ์การประเมินโรงเรียนประถมศึกษาสำหรับสภาพท้องถิ่นในเขตการ
ศึกษาแยก" ได้พบว่าโรงเรียนในเขตชนบทส่วนใหญ่ ในเขตการศึกษาแยกซึ่งรวมโรงเรียน
ในจังหวัดเชียงใหม่เข้าไว้ด้วย ยังมีความขาดแคลนหลายด้านเช่น ขาดแคลนบุคลากรหรือครู
ที่จะเป็นผู้ดำเนินการ เนื่องจากครูมีจำนวนไม่เพียงพอกับห้องเรียน ขาดห้องเรียนพิเศษที่จะใช้
สำหรับจัดกิจกรรม และยังขาดวัสดุอุปกรณ์อีกหลาย ๆ ด้าน ส่วนโรงเรียนในเขตเมืองมีความ
พร้อมในหลาย ๆ ด้าน ที่จะสามารถจัดกิจกรรมทุก ๆ อย่างได้อย่างสะดวก เพราะจำนวนครูมี
มาก ห้องเรียนพิเศษก็มีว่างมากพอ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อนงค์ศิริ วิชาลัย
(2525 : 88) ที่ศึกษาการจัดกิจกรรมนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดพะเยา พบว่า
โรงเรียนในเขตชนบทส่วนใหญ่ยังขาดแคลนงบประมาณในการดำเนินงาน ขาดครูหรือผู้อำนวยการ
พิเศษ ขาดอุปกรณ์และขาดสถานที่ที่จะใช้สำหรับจัดกิจกรรมนักเรียนอยู่มาก

ส่วนในด้านการจัดการเรียนการสอน ปรัชญา วุฒิชัย (2527 : 261 - 262)
ได้พบว่าในการเปรียบเทียบความคิดเห็นในแบบเกณฑ์ประเมินโรงเรียนประถมศึกษาสำหรับสภาพ

ท้องถิ่นในเขตการศึกษาแปด ของครูฝ่ายปฏิบัติการสอน ครูในโรงเรียนเขตเมืองกับเขตชนบท มีความเห็นแตกต่างกันในเรื่องการจัดกิจกรรมทางวิชาการของโรงเรียนและได้อภิปรายผลไว้ว่าอาจเป็นเพราะครูในโรงเรียนเขตเมืองมีอุปกรณ์การเรียนการสอนครบ พร้อมทั้งจะจัดกิจกรรมทุกอย่างได้ทุกเมื่อ แต่ครูในโรงเรียนเขตชนบทขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอนอยู่มากหลายด้าน จึงไม่สามารถจัดกิจกรรมได้เต็มรูป ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ร่วมกับกระทรวงมหาดไทย และจังหวัดต่าง ๆ ในเขตการศึกษา 8 ทั้ง 8 จังหวัด (2524 : บทคัดย่อ) ที่พบว่าโรงเรียนชนบทส่วนมากขาดแคลนอุปกรณ์การเรียนการสอนทั้งสิ้น

ในด้านขนาดของโรงเรียน โรงเรียนในเขตชนบทส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวนครูน้อยไม่เพียงพอ ส่วนโรงเรียนในเขตเมืองส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่มีจำนวนครูมาก (ปรีจยา วุฒิอาภรณ์ 2527 : 264) ซึ่งตรงกับที่ สุบรรณ จันทร์คุงา (2519 : 333) ได้เคยศึกษาและพบว่าโรงเรียนในเขตเมืองส่วนมากมีขนาดใหญ่และมีบุคลากรเพียงพอ

ในด้านความสัมพันธ์กับชุมชนนั้น สุบรรณ จันทร์คุงา (2519 : 335) ได้ศึกษาพบว่าโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดภาคเหนือ ในเขตชนบทจะมีการปฏิบัติงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชนมาก แต่ในเขตเมืองโรงเรียนจะมีการปฏิบัติงานด้านนี้น้อย ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พิษณุ สุจริตธรรม (2519 : 141) ซึ่งได้ทำการศึกษางานบริหารการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษาในภาคเหนือ พบว่าโรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่ซึ่งอยู่ในเขตเมืองมีการปฏิบัติงานด้านนี้ยังไม่ดีพอ

สำหรับในเรื่องสื่อการเรียนการสอน วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ นั้นโรงเรียนในเขตเมืองกับโรงเรียนเขตชนบทมีความต้องการใช้แตกต่างกัน เนื่องจากโรงเรียนในเขตเมืองส่วนใหญ่สื่อการสอนที่นำมาใช้ได้จากหน่วยราชการ สถาบัน องค์การหรือมูลนิธิ รongลงมาคือผลิตขึ้นเองซื้อด้วยเงินส่วนตัว ด้วยเงินงบประมาณ นักเรียนร่วมกันผลิต สำหรับในโรงเรียนเขตชนบทใช้สื่อการสอนที่ผลิตขึ้นเองมากที่สุด (สุทษศรี ศรี 2523 : 80) จึงทำให้มองเห็นได้ชัดเจนว่าโรงเรียนในเขตชนบทส่วนใหญ่ยังขาดแคลนสื่อการเรียนการสอนมากกว่าโรงเรียนในเขตเมืองที่ได้รับสื่อการเรียนจากแหล่งต่าง ๆ มากกว่าโรงเรียนในเขตชนบท

จากข้อมูลที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนี้ทำให้สามารถสรุปได้ว่า โรงเรียนในเขตเมืองกับโรงเรียนเขตชนบทที่มีความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ คือ ลักษณะที่ตั้ง ความพร้อมในด้านต่าง ๆ เช่น การเรียนการสอน วัสดุอุปกรณ์ รวมทั้ง ขนาดของโรงเรียนและบุคลากร ตามลำดับนี้ กับชุมชนอีกด้วย.

เช่น การเรียนการสอน วัสดุอุปกรณ์ รวมทั้งขนาดของโรงเรียนและบุคลากร ตลอดจนความสัมพันธ์กับชุมชนอีกด้วย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องคือไปส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนที่เน้นการนำกิจกรรมรวมกลุ่มไปใช้ในลักษณะการให้นักเรียนได้มีกิจกรรมในการเรียนและการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม จึงเป็นการวิจัยเชิงทดลองเพื่อเปรียบเทียบผลการสอนระหว่างวิธีสอนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์และวิธีสอนปกติเป็นส่วนใหญ่ ดังต่อไปนี้

เยาวพา เกษะคุปต์ (2516 : 128) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สำหรับการสอนในระดับประถมศึกษา โดยสร้างบทเรียนไปทดลองสอนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4, 5 และ 6 ผลปรากฏว่าสามารถประยุกต์ทฤษฎีไปใช้กับผู้เรียนที่มีอายุและความสามารถแตกต่างกันได้จริง และพบว่าการเรียนการสอนตามทฤษฎีนี้เป็นการช่วยให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ได้รับการฝึกทักษะและเป็นการปลูกฝังทัศนคติและค่านิยม ตลอดจนส่งเสริมค่านิยมสัมพันธที่ดีระหว่างผู้เรียนและผู้สอน

ปัทมา เทพจักรพงศ์ (2516 : 50) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การสอนอ่านเอาเรื่องภาษาอังกฤษด้วยกระบวนการกลุ่ม ผลปรากฏว่าสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักเรียนที่สอนด้วยวิธีแปลและวิธีกระบวนการกลุ่มไม่แตกต่างกัน แต่ผลจากการสำรวจทัศนคติในการเรียนของนักเรียนปรากฏว่านักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนด้วยกระบวนการกลุ่ม

ฉันทนา ภาคมณฑช (2517 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การสอนสังคมศึกษาหน่วยวันสำคัญของชาติ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ด้วยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ผลปรากฏว่านักเรียนที่เรียนด้วยวิธีการกลุ่มสัมพันธ์มีพัฒนาการทางมนุษยสัมพันธ์และสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และมีทัศนคติในทางที่ดีขึ้น และปรากฏว่าทัศนคติของนักเรียนพัฒนาขึ้นทั้งสองกลุ่ม

พัชรี เอี่ยมทัศน (2518 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบผลการสอนวิชาคณิตศาสตร์ หน่วยร้อยละโดยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ และวิธีการสอนแบบ

ธรรมชาติในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ผลปรากฏว่านักเรียนที่เรียนด้วยวิธีการกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีพัฒนาการทางมนุษยสัมพันธ์และสัมฤทธิผลทางการเรียนสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และมีทัศนคติที่ค้ำช้นกว่านักเรียนที่เรียนด้วยการสอนแบบธรรมชาติ ซึ่งได้ผลตรงกับ นันทนา เทพวิริทธิ์ (2518) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบผลการสอนวิชาวิทยาศาสตร์หน่วยพลังงาน โดยวิธีการกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ และวิธีการสอนแบบธรรมชาติในปีเดียวกันนี้

ปราณี มาลัยวงษ์ (2523 : 76) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนวิชาศิลปะศึกษาโดยวิธีการกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์กับการสอนแบบปกติ ผลปรากฏว่า นักเรียนที่เรียนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีคะแนนความคิดสร้างสรรค์สูงกว่านักเรียนกลุ่มที่เรียนโดยใช้วิธีสอนแบบปกติ

บุญยงค์ นิศกาวณิชย์ (2524 : 77 - 78) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การทดลองสอนความมีระเบียบวินัยแก่เด็กที่มีระดับพัฒนาการทางสติปัญญาต่างกันโดยวิธีการกลุ่มสัมพันธ์ในระดับประถมศึกษา ผลปรากฏว่า กลุ่มที่ใช้วิธีการกลุ่มสัมพันธ์มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องความมีระเบียบวินัยสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สกล เทียงแท้ (2525 : 111 - 112) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ผลการใช้วิธีอภิปรายกลุ่มในการยกระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมในเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่มาจากสภาพสังคมในโรงเรียนที่ต่างกัน ผลปรากฏว่าการอภิปรายและกิจกรรมการสอนสามารถยกระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมของผู้เข้าฝึกให้สูงขึ้นได้อย่างแท้จริง และพบว่าประโยชน์ที่ได้รับจากการฝึกอภิปรายในหมู่เพื่อนนั้นคือ ทำให้เด็กคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น ช่วยให้เกิดความสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข รู้จักและเห็นความจำเป็นที่จะต้องทำงานเป็นกลุ่ม

การวิจัยในเรื่องที่เกี่ยวกับการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์นั้นยังมีผู้ได้ทำการวิจัยไว้อีกหลายคน เป็นต้นว่า เสริมสิริ เมนะเศวต (2520) ทำการวิจัยเรื่อง "การเปรียบเทียบผลการสอนวิชาหลักการสอนหน่วย" โรงเรียนประถมศึกษา" โดยวิธีการกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์และวิธีสอนแบบธรรมชาติ" มณฑล ชงอินเนตร (2521) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การเปรียบเทียบผลการสอนวิชาเรขาคณิต โดยวิธีการกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์และวิธีการสอนแบบธรรมชาติ" ปราณี โภคสวัสดิ์ (2522) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์โดยวิธีเรียนเป็นคณะกับการเรียนเป็นชั้นปกติในโรงเรียนสาธิตระดับมัธยมศึกษา

ปีที่ 1" สมพร พลอยงาม (2524) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การทดลองสอนความเชื่อมั่นในตนเองแก่เด็กที่มีระดับพัฒนาการทางสติปัญญาต่างกันโดยวิธีการกลุ่มสัมพันธ์" พิจิตรา พงษ์จินดากร (2525) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การทดลองสอนความรับผิดชอบแก่เด็กที่มีระดับพัฒนาการทางสติปัญญาต่างกันโดยวิธีการกลุ่มสัมพันธ์" การวิจัยเหล่านี้ล้วนแต่ได้ผลสรุปที่คล้ายคลึงกันในด้านที่ว่า กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สามารถช่วยใ้ผู้ใหญ่เริ่มพัฒนาการด้านทักษะ และมีทัศนคติที่ดีต่อการทำงานกลุ่ม มีความรู้ความเข้าใจ และเรียนรู้ในการปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ดี การเรียนเป็นไปอย่างสนุกสนาน

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำงานกลุ่มและการฝึกทักษะการทำงานกลุ่มโดยตรง ได้แก่งานวิจัยของ ทิศนา แชนมณี และคณะ (2528 : ค-ค) ซึ่งทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการฝึกทักษะการทำงานกลุ่มสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการฝึกทักษะการทำงานกลุ่มสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เพื่อหาประสิทธิภาพของกิจกรรมการฝึกทักษะการทำงานกลุ่มที่พัฒนาขึ้น และเพื่อพัฒนาเครื่องมือที่จะใช้ในการประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบการฝึกทักษะการทำงานกลุ่ม เมื่อนำรูปแบบไปใช้อย่างทอเนื่องจนครบขั้นตอน งานวิจัยนี้เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี 2526 และสำเร็จลงในเดือนพฤษภาคม 2528 สำหรับ การดำเนินการวิจัย แบ่งเป็น 4 ขั้นตอนต่อเนื่องกัน โดยเริ่มตั้งแต่ขั้นที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน โดยศึกษาทฤษฎี แนวคิด หลักการเรื่องกระบวนการกลุ่ม ศึกษาสภาพการแท้จริงและปัญหาในการทำงานกลุ่มของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติในภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ จำนวน 53 โรงเรียนซึ่งมีทั้งโรงเรียนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก ได้ห้องเรียนทั้งหมด 90 ห้อง และกลุ่มนักเรียนในการวิจัยขั้นนี้มี 90 กลุ่มจาก 90 ห้องเรียนดังกล่าว ขั้นที่ 2 การพัฒนารูปแบบการฝึกทักษะการทำงานกลุ่ม ดำเนินการโดยจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ 3 ครั้ง แล้วนำชุดกิจกรรมทั้ง 27 กิจกรรมไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 14 ห้องเรียน แล้วปรับปรุงชุดกิจกรรมอีกครั้ง ขั้นที่ 3 การพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินประสิทธิภาพโดยสร้างเครื่องมือประกอบแบบทดสอบความรู้ความเข้าใจ แบบประเมินทักษะการทำงานกลุ่ม และแบบบันทึกผลการใช้ชุดกิจกรรมโดยให้ครอบคลุมสิ่งที่ต้องการวัดและประเมิน พร้อมทั้งปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือทั้ง 3 ชุด ขั้นสุดท้าย เป็นการสรุปรูปแบบการฝึกทักษะการทำงานกลุ่ม ผลการวิจัยได้รูปแบบการฝึกทักษะการทำงานกลุ่มสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา มีองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ขั้นตอน คือ

1. การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

1.1 ศึกษาทฤษฎี หลักการ แนวคิด เรื่องกระบวนการกลุ่ม

1.2 สํารวจสภาพการณ์จริงเกี่ยวกับการทำงานกลุ่มของนักเรียนระดับประถมศึกษา

ศึกษา

1.3 ศึกษาสภาพปัญหาในการทำงานกลุ่มของนักเรียนระดับประถมศึกษา

2. หลักการ

2.1 ควรสอนทั้งทางด้านความเข้าใจ มโนทัศน์ และฝึกให้เกิดทักษะโดยใช้ชุกกิจกรรมสอนมโนทัศน์ และฝึกทักษะตามมโนทัศน์ที่สอน

2.2 ชุกกิจกรรมควรครอบคลุมกระบวนการทำงานกลุ่มทั้งกระบวนการในการสอนและฝึก ควรเน้นทักษะที่นักเรียนขาดโดยใช้เวลาฝึกให้มากขึ้น

2.3 ชุกกิจกรรมสามารถนำไปปรับและประยุกต์ใช้ได้ทันสถานการณ์ต่าง ๆ คือ

(1) จัดสอนมโนทัศน์การทำงานกลุ่มติดต่อกันทั้งชุด แล้วฝึกรวมไปกับการสอนกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ

(2) สอนและฝึกโดยสอดแทรกเข้าไปในหลักสูตร เป็นช่วง ๆ

(3) กลุ่มประสบการณ์ที่เหมาะสมในการใช้ชุกกิจกรรมคือ กลุ่มสร้างเสริม

ลักษณะนิสัย

3. โครงสร้างและเนื้อหา

ประกอบด้วยกิจกรรม 5 หมวดคือ หมวดความเข้าใจพื้นฐานในการทำงานกลุ่ม หมวดทักษะที่จำเป็นในการทำงานกลุ่ม หมวดกระบวนการทำงาน หมวดบทบาทหัวหน้ากลุ่ม และ หมวดบทบาทสมาชิกกลุ่ม

4. กิจกรรม

4.1 ส่วนประกอบของกิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมการสอน และกิจกรรมฝึก

4.2 ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมประกอบด้วย ขั้นนำ ชั้นกิจกรรม ชั้นอภิปราย ขั้นสรุป และขั้นประเมินผล

4.3 วิธีสอน วิธีฝึก และการประเมินผล

(1) วิธีสอน ควรเป็นแบบอุปมาน (Inductive Method) เน้นให้ผู้เรียนมีโอกาสร่วมกิจกรรมให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ใช้กิจกรรมผสมผสานหลาย ๆ ประเภท

เน้นการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน และเน้นกระบวนการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ด้วย

(2) วิธีฝึก ควรอิงมโนทัศน์หรือเนื้อหาความรู้ทำงานกลุ่ม การฝึกจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจมโนทัศน์หรือเนื้อหามากขึ้น จึงควรฝึกอย่างสม่ำเสมอจนเกิดเป็นทักษะและสามารถนำไปปฏิบัติจริงได้ การฝึกควรเน้นกิจกรรมฝึกพิเศษในทักษะที่นักเรียนส่วนมากขาด ส่วนทักษะอื่น ๆ นั้นควรจัดฝึกตามโอกาส

(3) การประเมินผลโดยสังเกตความร่วมมือและการแสดงออกของนักเรียน การประเมินโดยตัวนักเรียนเอง การใช้แบบทดสอบประจำกิจกรรม

5. การประเมินประสิทธิภาพ

5.1 วิธีการประเมิน คือทดสอบความรู้ความเข้าใจ มโนทัศน์ หรือเนื้อหาความรู้กระบวนการทำงานกลุ่ม ก่อนเรียน ระหว่างเรียน และหลังเรียน ประเมินทักษะการทำงานกลุ่ม ก่อนฝึก ระหว่างฝึก และประเมินการใช้ชุดกิจกรรมของครู

5.2 เกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินประสิทธิภาพ สำหรับการทดสอบความรู้ความเข้าใจใช้เกณฑ์ 80/80 การทดสอบคะแนนเฉลี่ยที่ได้จากการประเมินทักษะหลังฝึกต้องสูงกว่าก่อนฝึกอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 เมื่อครูศึกษาชุดกิจกรรมแล้ว 80% ของจำนวนครูที่ศึกษาชุดกิจกรรมมีความรู้ความเข้าใจและสามารถนำไปปฏิบัติได้โดยเฉลี่ยตั้งแต่ 60% ขึ้นไป

เป็นที่น่าสังเกตว่าผลการวิจัยเรื่องนี้ในชั้นที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานโดยการศึกษาสภาพการณจริงในการทำงานกลุ่มของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า นักเรียนขาดทักษะการเป็นหัวหน้ากลุ่ม 31 รายการจากทั้งหมด 36 รายการ และขาดทักษะการเป็นสมาชิกกลุ่ม 10 รายการ จากทั้งหมด 24 รายการ ทักษะการทำงานกลุ่มของหัวหน้านักเรียนขาด ได้แก่ คำแนะนำการวางแผน คำแนะนำการควบคุมการปฏิบัติงาน คำแนะนำการแก้ปัญหาความขัดแย้ง คำแนะนำการสรุปและประเมินผล และคำแนะนำสมบัติทั่วไปบางประการ สำหรับทักษะการทำงานกลุ่มของสมาชิกที่นักเรียนแสดงออกอยู่ในชั้นใช้ได้ คือคำแนะนำการปฏิบัติงานในส่วนที่เป็นการทำงาน ทักษะที่นักเรียนขาด ได้แก่ การวางแผน การอภิปราย การแก้ปัญหาความขัดแย้ง และการสรุปและประเมินผล (ทิศนา แชนมณี และคณะ 2528 : 45) ดังนั้นหากได้มีการนำผลการวิจัยส่วนที่เป็นชุดกิจกรรมสำหรับฝึกทักษะไปใช้แล้ว ก็คาดหมายได้ว่านักเรียนจะมีทักษะการทำงานกลุ่ม ด้านต่าง ๆ เพิ่มขึ้น และสามารถพัฒนาทักษะต่าง ๆ ในการทำงานกลุ่มให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

สำหรับงานวิจัยเกี่ยวกับการทำงานกลุ่มโดยตรงในต่างประเทศยังไม่ปรากฏว่ามีผู้ทำการวิจัย ส่วนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มนั้นมีเป็นจำนวนมาก ซึ่งผู้วิจัยจะกล่าวถึงงานวิจัยที่น่าสนใจ และมีข้อน่าสังเกตสำหรับการจัดการเรียนการสอนแบบกลุ่ม 2 เรื่อง ดังนี้

ปีเตอร์สัน และคณะ (Peterson and others 1981 : 453 - 473) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความสามารถในการเรียนรู้ของนักเรียนในกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็กที่เกิดจากผลการปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่ม โดยทำการทดลองสอน 2 วิธี คือวิธีจับคู่เด็กเก่งกับเด็กอ่อน และไม่จับคู่กับนักเรียนระดับ 4 และ 5 ในโรงเรียนประถมศึกษา รัฐวิสคอนซิน สหรัฐอเมริกา ครูผู้สอนใช้วิธีสอน 2 วิธีกับนักเรียนทั้งกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็กสลับกันไป ซึ่งนักเรียนในกลุ่มเล็กจะถูกแบ่งระดับความสามารถเป็นสูง ปานกลาง และอ่อน หลังจากการสอนและวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแล้ว ปรากฏว่าเด็กเก่งและเด็กอ่อนมีความสามารถในการเรียนรู้ได้ดี เมื่อจัดการเรียนการสอนแบบกลุ่มเล็ก เด็กที่เรียนในกลุ่มเล็กมีความสามารถในการเรียนรู้ดีกว่าเด็กที่เรียนในกลุ่มใหญ่ เด็กเก่งกับเด็กอ่อนได้รับผลดีจากการจัดการเรียนที่ให้เด็กช่วยเหลือซึ่งกันและกันมากกว่าที่มีความสามารถปานกลาง และจากการสังเกตการเรียนการสอนแบบกลุ่ม พบว่าเด็กเก่งและเด็กอ่อนสามารถเรียนรู้ได้ดีกว่าเด็กที่มีความสามารถปานกลาง แต่เด็กที่มีความสามารถปานกลางมีความสามารถในการเรียนรู้สูงขึ้น เมื่อเรียนในกลุ่มใหญ่

เวบบ์ (Webb 1984 : 33 - 44.) ได้ทำการวิจัยเรื่องการปฏิสัมพันธ์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในการรวมกลุ่มขนาดเล็กของนักเรียนชายและนักเรียนหญิง ซึ่งเป็นการทดลองสอนในวิชาคณิตศาสตร์ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนในระดับ 7 และ 8 ในโรงเรียนในรัฐแคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกา จำนวน 77 คน ครูผู้สอนจัดนักเรียนเป็นกลุ่มเล็ก 5 ลักษณะคือ ชาย 2 คน หญิง 2 คน, หญิง 1 คน ชายหลายคน, หญิงหลายคน ชาย 1 คน, กลุ่มชายล้วนและกลุ่มหญิงล้วน ดำเนินการโดยใช้แบบทดสอบความสามารถในการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ ทดสอบนักเรียนก่อนเรียน และหลังจากทำการสอนแล้วให้นักเรียนรับการทดสอบโดยแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ผลปรากฏว่านักเรียนหญิงและนักเรียนชายมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่แตกต่างกัน และการปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่มมีลักษณะคล้ายคลึงกันในกลุ่มที่มีจำนวนนักเรียนชายและหญิงต่างกัน และกลุ่มที่มีนักเรียนหญิงมากกว่านักเรียนชาย ปรากฏว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหญิงต่ำกว่านักเรียนชาย แต่ในทางการปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่ม นักเรียนหญิงมักจะออกคำสั่งอยู่เสมอสำหรับกลุ่มที่มีนักเรียนชายมากกว่านักเรียนหญิง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชายสูงกว่านักเรียนหญิง และการปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่ม ปรากฏว่าผู้ชายไม่ให้ความสำคัญแก่ผู้หญิงมากเท่าที่ควร